Н. П. Кравець

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

Підручник
для осіб з особливими
освітніми потребами (F 70)

2 клас

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України

Київ
«Либідь»
2020

УДК 811.161.2*кл2(075.2.056.26)
К77

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист МОН України від 23.07.2020 р. № 1/11-4977)

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Умовні позначення:

 — словничок

 — післятекстові запитання й завдання

 — читай і вимовляй правильно

Кравець, Н. П.

К77 Літературне читання : підруч. для осіб з особлив. освітн. потребами (F 70) : 2 кл. / Н. П. Кравець. — К. : Либідь, 2020. — 160 с. : іл.

ISBN 978-966-06-0816-0.

УДК 811.161.2*кл2(075.2.056.26)

ISBN 978-966-06-0816-0

© Кравець Н. П., 2020
© Ясінська Ю. В., ілюстрації, 2020

Там, де море є глибоке,
де заквітчані Карпати,
де степи такі широкі,
що очима не обняти,
там є наша Батьківщина —
Україна!

Леонід Полтава

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ* УКРАЇНИ

Державний Прапор України

Державний Прапор України — це синьо-жовтий прапор.

Чому саме ці два кольори вибрано? Жовтий колір — це колір пшеничної ниви*, колір хліба, зерна. Жовтий колір — ще й колір жовтогарячого сонця, без лагідних променів якого не дозрів би хліб. А синій колір — це колір ясного неба та чистої води.

За *Надією Кир'ян*

1. Читай текст уважно. Які кольори є на Прапорі України?
2. Поясни, чому саме жовтий і синій кольори вибрано.

Наш Герб

В Ге́рбі є аж три зубці!
Їх малюють молодці.
Два, що менші, — по боках,
третій, більший, — всередині
змалювали на картині.
Об'єднали всіх їх знизу —
от і вийшов Герб наш:
три́зуб!

Ганна Чубач

1. Читай вірш уважно, дотримуйся інтонації.
2. Чому наш Герб називається *тризуб*?

---

* Зірочкою позначено слова, значення яких можна дізнатися в тлумачному словничку в кінці підручника.

Державний Гімн України

Державний Гімн України — це урочиста пісня, символ нашої держави. Його написали дуже давно поет Павло Чубинський і композитор Михайло Вербицький.

За *Надією Кир'ян*

Державний Гімн України

Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Гімн — урочиста пісня, що є символом державної єдності.

1. Хто написав музику Державного Гімну України?
2. Хто написав слова Державного Гімну України?
3. Читай Державний Гімн України виразно, чітко промовляючи кожне слово.

24 серпня — День Незалежності України

Країна, у якій ти живеш, називається Україна. Місто Київ — столиця України, тобто головне місто нашої країни.

Щороку 24 серпня народ України відзначає велике свято — День Незалежності своєї Батьківщини.

В Україні живуть і працюють люди різних національностей: українці, росіяни, поляки, білоруси, татари та інші. Усі вони люблять Україну.

1. Як називається країна, у якій ти живеш?
2. Як називається головне місто України?

Київ

Нині Київ над Дніпром —
місто гордості та слави
української держави.

Оксана Сенатович

Дніпро́ — найдовша річка України, на берегах якої стоїть місто Київ.

1. Читай вірш, правильно вимовляючи кожне слово.
2. Що можна дізнатися про Київ з поданої ілюстрації?

Конституція України — наш Основний закон

Наш Основний закон — Конституція України. 28 червня 1996 року народилася в нашій незалежній державі Конституція України — наш Основний закон. Закони підказують нам, як жити кожному у своїй країні та з її сусідами. Конституція нашої держави визначає, якими мають бути всі оті закони. Якій бути країні, де ми живемо, наші права і обов'язки. Одне слово, Конституція — це така собі «матінка» всіх інших законів!

День прийняття Конституції України є державним святом — Днем Конституції України — так записано в самій Конституції. Його так і називають — День Конституції України.

За *Анатолієм Костецьким*

Конститу́ція — Основний закон держави.

1. Як називається Основний закон України?
2. Поясни, для чого потрібна Конституція держави.
3. Як називається державне свято, присвячене прийняттю Конституції України?
4. Придумай речення зі словом *Конституція*.

Конституція України

Конституцію читають
тато, мама і дідусь,
я на неї теж дивлюсь,
сторінки перегортаю…

Олег Лупій

1. Читай вірш уважно, правильно, чітко вимовляй кожне слово.
2. Чому члени сім'ї читають Конституцію України?

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ І ВМІННЯ

Пригадай

1. Як називається країна, у якій ти живеш?
2. Які ти знаєш державні символи України?
3. Який Державний Прапор має Україна?
4. Як називається Державний Герб України?
5. Що таке Державний Гімн України? Хто його написав?
6. Коли в Україні святкують День Незалежності?
7. Як називається столиця України?
8. На берегах якої річки стоїть місто Київ?
9. Як називається Основний закон України?

Поясни

1. Чому Державний Герб України називається *тризуб*?
2. Для чого потрібна Конституція держави?
3. Про що написано в Конституції України?
4. Про що співається в Державному Гімні України?
5. Чому Київ — це місто гордості і слави української держави?

Продовж думку

1. Синій колір Державного Прапора України — це колір…
2. Жовтий колір Державного Прапора України — це колір…
3. Я люблю свою Батьківщину Україну, тому що…

ДЕРЕВА В ЗОЛОТО УБРАЛИСЬ, І МИ ДО ШКОЛИ ІДЕМО

Вересень. Стежка до школи.
Дзвонить веселий дзвінок.
І через луг, через поле
сонце спішить на урок.

Микола Сингаївський

У школу

У школу ідемо
в радісний час.
Сонце сміється,
вітає нас.

Щастя в науці
бажає нам
добрий дзвіночок:
— Бім-бам, бім-бам!

Леся Храплива-Щур

1. Читай вірш уважно, дотримуйся інтонації.
2. Знайди у вірші й зачитай, чого бажає дітям дзвіночок.

До школи

— Куди ти, зайчику, стрибаєш чистим полем?
— Та чи ти не знаєш? Йду до школи!
— Вивірочко*, стій, куди ти? В сад Миколи?
— Ні, туди, куди всі діти. Я — до школи!
— Ти куди летиш, пташино, понад полем?
— Та ж до школи я лечу, до школи!
Котикові вже не спиться — сну доволі,
мріє з песиком учитись разом в школі.
Навіть равлик теж повзе поволі,
але завтра зранку, певно, він вже буде в школі.
Із лісів, з полів, стежин і долів
школярі крокують всі до школи!

Роман Завадович

1. Читай вірш уважно, чітко вимовляй кожне слово.
2. Прочитайте в класі вірш в особах. Дотримуйтеся інтонації.

Ю́р-чик роз-в'я-за́-ти тя́г-неть-ся по-ла-ма́-єш

Як на лихо, то і в киселі пальця поламаєш

Юрчикові треба було розв'язати задачку. А розв'язувати не хочеться. Та ще, на лихо, мама киселю наварила. Насипала в миску.

Юрчикові до задачки не дуже, а киселю хочеться, хоч він і гарячий.

Зиркнув Юрчик у задачник, а до киселю тягнеться. Вмокне пальця — і оближе.

А тут і мама в хату.

— Учиш уроки, Юрчику?

— Учу!

— Як же ти вчиш, коли й задачки не списав?

— А як я буду писати, коли палець болить?

— Та що ж із ним сталося? — спитала мама. — Чи не поламав часом? Об що ж ти його поламав?

— Об що? Об кисіль! — хмикнув Юрчик. — Ткнув, хотів покуштувати, чи гарячий, а палець і поламався. Та болить!

Ну ви скажіть, яка біда сталася! Сказано: як на лихо, то і в киселі пальця поламаєш.

Іван Сенченко

1. Читай оповідання уважно. Дотримуйся інтонації.
2. Чому Юрчикові не хотілося розв'язувати задачу?
3. Що придумав хлопчик, щоб не виконувати домашнього завдання?
4. Чому Юрчик сказав матері неправду?
5. Тобі доводилося куштувати кисіль? Що це за страва? Об неї можна палець поламати чи ні?
6. Що можна сказати про поведінку хлопчика?
7. Що Юрчик мав відповісти мамі?

звер-та́-ння	за-пам'-я-та́-ла	по-яс-ни́-ла
тре-ну-ва́-ли-ся	на-ма-га́-ла-ся	куль-ту́р-но
роз-мов-ля́-ти	до-по-мо-жи́	роз-в'я-за́-ти

Правила звертання

У нашому класі багато дітей. Я ледве запам'ятала їхні імена.

Пояснила Ольга Тарасівна правила звертання. Ми довго тренувалися:

— Олеже, ти будеш зі мною гратися?

— Так, Катрусю!

— Оксанко, дай мені, будь ласка, простого олівця.

— Бери, Сергійку.

І вдома я намагалася культурно розмовляти:

— Тату, допоможи мені, будь ласка, розв'язати задачу.

Але тато, мабуть, таких культурних правил не вивчав, тому й відповів:

— Та ні, Настя, працюй сама, не лінуйся! Кожен мусить займатися своєю справою.

Тетяна Маринчук

1. Розкажи, як ви в класі звертаєтеся одне до одного.
2. Яких правил треба дотримуватися, звертаючись до старших, до чужих людей, до друзів?
3. Чому батько не допоміг Насті розв'язати задачу?
4. Зачитай чітко відповідь батька.
5. А яка твоя найголовніша справа? Як ти її виконуєш?

Загадка

Чим закінчується літо, а починається осінь?

(*Буквою* ***о***)

струн-ки́й хре-бе́т хво-рі́-ють
зай-ма́й-ся фі-зи́ч-ни-ми впра́-ва-ми

Як бути струнким

У дітей кістки ще дуже гнучкі*. Тому вони легко ви-крив-ля-ють-ся, о-соб-ли-во хребет та кіст-ки грудної клітки.

У таких дітей груди стають плос-ки-ми, впа-ли-ми, а спи-на — су-ту-лою*. Їм важко дихати. Діти часто хворіють, швидко втом-лю-ють-ся. Щоб із тобою цього не сталося, до-три-муй-ся правил си-дін-ня за столом, партою.

Завжди ходи і сиди прямо, не су-туль-ся. Щоб кістки зміц-ні-ли, пий молоко, їж сир, овочі та фрукти. Роби фізичні вправи. І будеш рости стрункою людиною.

1. Читай текст уважно, правильно вимовляй кожне слово.
2. До чого призводить викривлення хребта і кісток грудної клітки?
3. Подумай і розкажи, як ти бережеш своє здоров'я.

Спортивна лічилка

На слова часу не гайте,
а зарядку починайте.
Стали.
Потяглися вго-ру…
І вже вищі ви, ніж вчора.
Присідаємо хутчій:
один-два-три-чотири!
Стій.

Олена Стельмах

Читай лічилку, чітко дотримуйся інтонації.

Чи вмієш ти ходити?

— Чи вмієш ти ходити? — запитав якось тато.

Дивне запитання. Усе життя ходжу, бігаю і раптом: чи вмію я ходити?

— А чи вмієш ти стояти? А сидіти вмієш?

Від тата я почув, що хода залежить від постави, а постава — це те, як людина тримає себе, коли йде або сидить.

— Гарну поставу в себе, — пояснив тато, — поступово виробляє сама людина. Для цього треба не горбитися, голову тримати прямо, а плечі трохи відводити назад.

— А як треба сидіти? — запитав я.

— Правильно сидіти треба так. — Тато присунув стільця до столу і сів на нього. — Треба нахилитися трохи вперед, але не горбитися і не опускати низько голови. Плечі мають бути на одному рівні. І ні в якому разі не можна спиратися грудьми на край стола чи парти.

Я слухав тата й думав про те, що тепер стежитиму за тим, як я ходжу, сиджу, стою. І ви теж подумайте над цим.

За *Октавом Панку-Яшем*

1. Які корисні поради дав батько хлопчикові?

2. Знайди в тексті й зачитай, що таке постава.

3. Знайди й зачитай, як потрібно правильно ходити й сидіти.

4. Розкажи, як ти сидиш за партою і як ти ходиш вулицею.

Прислів'я

Бережи одяг, доки новий,
а здоров'я — доки молодий.

спра́вж-ній тес-ля́р-ство про-мах-не́ть-ся
не-дар-ма́ пар-ка́н під-пра́-вив

Тесляр*

Ви гляньте: Василько вже справжній майстер! А його в школі ще тільки почали вчити теслярства. Іч, як цвяхи забиває! І молотком не промахнеться. Недарма кажуть: дивись не на людину, а на її діло. Паркан підправив — наче новий зробив. Молодець, Васильку!

За *Володимиром Моженком*

1. Читай текст уважно, дотримуйся інтонації.
2. Розкажи, що ти знаєш про професію тесляра.
3. Чого навчився Василько на уроках трудового навчання?
4. Як ти розумієш вислів: *Дивись не на людину, а на її діло*?

Вимов швидкомовку

Мишка, миска і Мишко

Прибігла мишка до Мишка:
— Позич горіхів пів мішка!
Мишко всміхається до мишки:
— А принеси медку пів миски!

Володимир Лучук

ав-то-мо-бі́ль ав-то-ма-ши́-на по-хо́-дже-ння
ру́-ха-єть-ся пе-ре-су-ва́-ння з'я-ви́в-ся

Що таке автомобіль?

Автомашину слід правильно називати автомобіль, авто. Слово «автомобіль» — грецького походження і означає воно «предмет, що рухається сам». Тобто автомобіль — це засіб пересування, у якого є свій власний двигун. До того, як з'явився автомобіль, всі хури*, карети*, вози тягнули за собою тварини — коні, воли, віслюки.

Мартін Маргот Гельмісс

1. Читай текст уважно, правильно вимовляй кожне слово.
2. Поясни значення слова *автомобіль*.
3. Для чого людина використовує автомобілі?

Ґава-роззява

Спинився автобус, а поряд — таксі.
Обходять їх ззаду прохожі усі.
А ґаву-роззяву тут кожен впізна:
поперед машини скакає вона.
Машина промчала і ледве не збила,
роззява з книжками портфель упустила.
Закаркала слізно, побігла щодуху…
Соромся! Забула ти правила руху!
Машину, що стала попереду тебе,
завжди тільки ззаду обходити треба!

Грицько Бойко

1. Читай вірш уважно, правильно вимовляй звуки в словах.
2. Розкажи, як треба переходити дорогу.
3. Вивчи напам'ять виділене речення.

Чому потрібно трудитися?

— Матусю, а чому треба трудитися? — запитало білченя в мами-білочки.

— А чи мали б ми їжу, якби я влітку не назбирала горішків?

— Ти працюєш, бо любиш мене, — щасливо засміялося білченя.

— В мене є почуття обов'язку перед тобою і перед собою, — сказала білочка.

— А що таке обов'язок?

— Це бажання бути потрібним. Я хочу бути потрібною тобі і собі — тому працюю.

За *Марією Чумарною*

1. Читай казку уважно, правильно вимовляй кожне слово.
2. Про що запитало білченя в мами-білочки?
3. Що таке *обов'язок*? Які обов'язки є в кожного учня?
4. Розкажи, як ти трудишся у школі, удома.
5. Де працюють твої батьки?
6. Прочитайте казку в особах. Дотримуйтеся інтонації.

Хто усе на світі знає?

Хто усе на світі знає,
хто всі тайни розгадає?
Хто уміє все здолати?
Той, хто любить працювати!

Марія Чумарна

1. Чому той, хто любить працювати, усе знає?
2. А ти любиш працювати, насамперед читати? Про що ти любиш читати?

Золота осінь

Осіння пора настає за літом. Вона триває вересень, жовтень і листопад.

Уже нема літньої спеки, і дбайливий господар збирає плоди своєї праці. Люди копають картоплю, збирають перці, буряк і моркву.

А скільки роботи в садах — треба вчасно зібрати яблука і груші, а там на черзі сині сливи… А який восени виноград! Він радує і дітей, і дорослих. Яка насолода для малят і скільки клопоту для родини, щоб зберегти на зиму поживну силу осінніх фруктів та овочів.

Сонце вже не пече, як улітку, але ще пестить землю-трудівницю, яка готується до зимового спочинку.

За *Валентиною Невською*

1. Читай оповідання уважно. Про що в ньому йдеться?
2. Знайди і прочитай назви осінніх місяців.
3. Розкажи, що восени люди роблять на городах.
4. Які фрукти збирають у садах восени?
5. Знайди і прочитай, як восени гріє сонце.
6. Розглянь малюнки. Яким реченням тексту вони відповідають?

Осінні місяці: вересень, жовтень, листопад.

Куликове болото

Як настала холодна осінь, журавель збирається в інший край та й каже куликові:

— Куличе, рушай і ти! Коли б ти знав, які хороші сторони є на світі! Тепло там та гарно, все росте й плодиться.

— Не хочу, — каже кулик, — мені й тут добре! Нема на світі кращого за моє болото! Прийде час, і тобі закортить вернутись до нього.

Олена Пчілка

Закорти́ть — дуже захочеться.

1. Коли журавель почав збиратися в інший край?
2. Кого журавель покликав з собою?
3. Що відповів журавлеві кулик? Що він найбільше любить?
4. Назви́ пташок, які не відлітають восени в теплі краї. Що взимку їдять ці пташки?

Журавлі

Знялися в небо журавлі.
Кружляли, довго не летіли,
немовби кидать не хотіли
своєї рідної землі.

Валентин Бичко

Зняли́ся — злетіли.

Вивчи вірш напам'ять.

пе-ньо́ч-ків мо-ло-де́-сень-ких о-пе́-ньок
то-не́нь-ких зрі-за́-є-мо за-кру́-чу-є

Золота казка осені

Цікаві дні, коли ми з татом ідемо в ліс збирати гриби. Біля пеньочків у травах їх ніби хтось насіяв густо-густо. Куди не глянемо, сотні молодесеньких опеньок на тоненьких ніжках дивляться на нас. Ми їх дбайливо зрізаємо і кладемо в кошик.

Удома мама маринує їх, закручує в банки на зиму. Тоді наша хата довго пахне грибами, як лісова галявина.

За *Марією Людкевич*

1. Читай текст повільно по складах, дотримуйся інтонації.
2. Поміркуй, про яку *золоту казку* йдеться в оповіданні.
3. Поміркуй і розкажи, як потрібно правильно збирати гриби.

Народні прикмети

- Чим тепліший і сухіший вересень, тим пізніше прийде зима.
- З'явилися опеньки — скінчилося літо.
- Лягає горілиць* опалий лист — на теплу зиму й добрий урожай наступного року.

бор-су-ко́-ва су-ша́р-ня роз-див-ля́в-ся
зро-зу-мі́-ло гос-по́-дар тру-дів-ни́к

Борсукова сушарня*

Ідучи з лісу, я присів під берізкою перепочити. Поруч поставив кошик із грибами. Білих грибів я знайшов лише декілька.

Я роздивлявся навкруги. Збоку, поміж сухих гілок, стояв старий пеньок. На ньому щось лежало.

— Та це ж гриби! — здивувався я. — До того ж білі. Хто їх тут залишив?

Не встиг я так подумати, як почулося легке шарудіння. Це був борсук. Він тримав у зубах великого боровика*, якого тут же поклав перед собою.

Тепер стало зрозумілим, хто господар тих грибів, що лежали на пеньку. Борсук готувався до зими. А тут, на місці зрізаної сосни, влаштував сушарню.

Я підвівся і поклав на суху соснову гілку і свої два боровички. Хоч і мало їх знайшов, та для такого трудівника, як борсук, не шкода.

За *Іваном Білим*

1. Уважно прослухай оповідання. Про кого в ньому йдеться?
2. Як борсук готувався до зими? Доведи, що він працьовитий.
3. Пригадай і розкажи, як готуються до зими білки, їжаки, ведмеді.
4. Як готуються до зими ластівки, солов'ї, зозулі?
5. Чому про працьовиту людину кажуть: *Працює, як мурашка*?

бі́-лоч-ка
си-ро-і́ж-ки
по-си́п-леть-ся

гі-лля́ч-ках
о-пе́нь-ки
ко-мо́-рі

то-не́нь-ких
на-дво́-рі
в'я́-зо-чка

Білочка восени

На гіллячках, на тоненьких,
поки день ще не погас,
сироїжки та опеньки
білка сушить про запас.
«Буде холодно надворі,
сніг посиплеться з дубів,
буде в мене у коморі
ціла в'язочка грибів!»

Ліна Костенко

1. Читай вірш уважно, дотримуйся інтонації.
2. Пригадай, які дикі тварини живуть у лісах України.
3. Розкажи, які зміни відбуваються в житті диких тварин восени.
4. Розкажи про осінні турботи білочки.
5. Які ще лісові тварини запасають їжу на зиму?

Прислів'я

Звикай до діла змолоду — не будеш знати голоду.

Хто не працює, той не їсть.

На дерево дивись, як родить,
а на людину — як робить.

Поясни, до чого закликають ці прислів'я.

Малий поводир*

Уже кінчався день, коли Деркач в гущавині очерету помітив Гусочку.

— Не бійся, — заспокоїв її Деркач. — Це я, Деркач. Що з тобою сталося?

— Вітер вивихнув мені крило, — пояснила Гусочка.

— Як же ти тепер летітимеш у вирій?

До ранку Деркач просидів біля Гусочки, а потім відвів її до своїх друзів.

Майже місяць прожила Гусочка з веселими деркачами. Вона розповідала їм про те, що тільки любов до рідної землі допомагає перелітним птахам перетинати моря, океани, пекучі пустелі й високі гори.

Довго радився Деркач зі своїми друзями. А якось уранці підійшов до Гусочки й сказав:

— Колись мій дід водив журавля у теплі краї, а тепер я буду твоїм поводирем. Ми, деркачі, хоча й маленькі пташки, але ніколи не залишаємо друзів у біді.

Довго йшли Гусочка з Деркачем. Так і дісталися до теплого берега, де Гусочка знайшла свою зграю.

За *Олександром Зимою*

1. Яка біда сталася з Гусочкою?
2. Як Деркач допоміг Гусочці знайти свою зграю? Зачитай, що він їй сказав.
3. Чого навчає нас ця казка?
4. Чому казка називається «Малий поводир»?

1. Уважно розглянь малюнок. Яку пору року на ньому зображено? Чому ти так вважаєш?
2. Як змінюється життя школярів із настанням осені?
3. Які зміни відбуваються восени в житті диких тварин?
4. Що можна розповісти про осіннє вбрання дерев?
5. Разом з учителем складіть невеличку розповідь про зміни в природі восени. Назвіть розповідь **«Золота осінь»**. Використовуйте слова: *різнокольорові, кружляють, золоті, опеньки, перелітні птахи, лісові мешканці.*

про-ща́ль-ний
ха-рак-те-ри-зу́-ють
лис-то-па́д
о-соб-ли́-во-сті

Прощальний листопад

Про осінній місяць листопад кажуть, що він з березнем, як із братом брат. У цьому є частка правди: останній місяць осені чимось нагадує перший весняний. Адже вони від-ме-жо-ву-ють різні пори року.

Про листопад український народ склав багато прислів'їв. Серед них ті, що характеризують особливості цієї пори: «В листопаді голо в саді», «Листопад зимі ворота відчиняє».

День у листопаді, як заячий хвіст — не встигнеш прокинутись — уже вечоріє.

За *Василем Скуратівським*

1. Читай текст уважно, не поспішай, чітко вимовляй кожне слово.
2. Яка пора року настає: після листопада; після березня?
3. Як ти розумієш вислів: *День у листопаді, як заячий хвіст*? Пригадай, який хвіст у зайця.
4. Як український народ у прислів'ях розповів про місяць листопад? Зачитай ці прислів'я.

Листопад

Ходить в саду листопад,
ходить, обтрушує сад,
кожен листочок з дерев обриває:
то він у гості так зиму чекає.

Петро Бондарчук

1. Читай уважно, як листопад чекає в гості зиму.
2. Вивчи вірш напам'ять.

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ І ВМІННЯ

Пригадай

1. Як називається цей розділ?
2. Які твори розділу розповідають про навчання у школі? Який із творів тобі найбільше сподобався?
3. Що нового ти дізнався з творів цього розділу про осінню природу?
4. Назви ознаки ранньої осені. У яких творах розділу про це написано?
5. З якого твору слова: *Дивись не на людину, а на її діло*?
6. У яких творах ідеться про те, як готуються до зими люди, тварини, птахи?
7. Назви ознаки пізньої осені. У якому оповіданні й вірші про них ідеться?

Поясни

1. Навіщо людині потрібно вчитися?
2. Чому дітям дуже важливо займатися фізичними вправами? У якому творі про це йдеться?
3. Які твори розділу навчають працьовитості?
4. Що роблять восени люди на городах і в садах?
5. Пригадай оповідання «Борсукова сушарня» і вірш «Білочка восени». Чи можна сказати, що, готуючись до зими, тварини теж працюють?

Продовж думку

1. Я завжди переходжу дорогу за правилами, тому що…
2. Тварини, як і люди, готуються до зими, щоб…

ДРУЖБОЮ МИ ЗДРУЖЕНІ

Нам в дружбі виростати,
радіти і співати,
на цілий світ співати
слова дзвінких пісень.

Тамара Коломієць

Перше чергування

Чергував Вітя вперше. Витер пил з у-чи-тель-сько-го столу. І за-хо-див-ся підмітати.

Саме тоді й на-го-ди-ла-ся Оля, староста класу.

— Ну, як справи? — оглянула клас. — Хто ж так прибирає? У тебе все навпаки. І мести краще зво-ло-же-ним віником. Ось дивись!

Удвох стало веселіше працювати.

До класу заглянув Борис.

— Ого, що я бачу! — І глузливо ре-го-тнув.

Перш ніж почати урок, учителька уважно оглянула клас.

— Який у нас хороший черговий сьогодні! Спасибі, Вітю!

— А він не сам. Йому Оля допомагала. Я бачив! — ви-хопився Борис.

Та вчителька його пе-ре-би-ла:

— Отже, обоє молодці! І взагалі, хорошу справу завжди веселіше робити гуртом.

За *Олександром Єфименком*

1. Розкажи, як Оля навчала Вітю прибирати клас.
2. Поміркуй, хто є справжнім товаришем — Оля чи Борис.
3. Як ви з однокласниками допомагаєте одне одному?
4. Поясни вислів: *Хорошу справу веселіше робити гуртом.*

Лічилка

Приступаємо до гри:
м'яч один, а нас аж три.
Грав я сам і грав удвох.
А тепер пограєм втрьох.

Варвара Гринько

Вивчи лічилку напам'ять. Подумай, чого вона навчає.

ве-ло-си-пе́д спо-до́-бав-ся за-ли-ши́-ли-ся
хло́п-ці дів-ча́т-ка по-ле́г-ше-но

Мишкові купили велосипед

Мишкові купили велосипед. Хлопці оточили Мишка. Велосипед усім сподобався.

На пер-шій перерві катався Іван, на дру-гій — Степан, на тре-тій — Сергій, на чет-вер-тій — Оля.

Залишилися кататися й після уроків.

Мишко привів велосипед о пів на п'яту.

— Де це ти досі катався? — здивувалася мама.

— А я й не катався… Хлопці каталися… й дівчатка…

Мати полегшено зі-тхну-ла й сказала?

— Найбільше, чого я боялась, що ти сам ка-та-ти-меш-ся.

Василь Сухомлинський

1. Читай текст, правильно й чітко вимовляючи слова.
2. Подумай, як можна назвати Мишка: *щирий*, *товариський*, *скупий*, *жадібний*, *добрий*, *недобрий*, *нещирий*.
3. Розкажи про своїх друзів. Хто з них своєю поведінкою подібний до Мишка?

мо́р-кво-ю
вто-ми́-ла-ся

бур'-я́н
бай-ди-ку́-єш

Ма-ри́н-ка
пра-цю́-ю

Права й Ліва рука

Поміж морквою виріс бур'ян. Пішла Маринка на город, бур'ян вириває. Та все Правою рукою. А Ліва нічого не робить. Права рука втомилася й питає Ліву руку:

— Чому ти байдикуєш*? Дивись, як я працюю, уже всі жилочки болять. А ти нероба.

Соромно стало Лівій руці. Стала й вона рвати бур'ян. Швидко так і закінчила Маринка роботу.

Василь Сухомлинський

1. Читай уважно оповідання. Дотримуйся інтонації.
2. Чому слова *Права, Ліва* надруковано з великої букви? Кого мав на увазі автор?
3. Чому Лівій руці стало соромно? Як вона змінила свою поведінку?
4. Поясни значення слова *нероба*. Як його можна замінити?

Вкупі тісно, а нарізно скучно

Каже братик сестричці:

— Не чіпай моєї дзиґи.

— Коли так, — відповідає сестричка братикові, — то не займай моїх ляльок.

Діти посідали в різних кутках, але скоро їм обом стало скучно. Чому дітям стало скучно?

Костянтин Ушинський

1. Читай текст уважно. Поясни, чому дітям стало скучно.
2. Що треба зробити, аби дітям стало цікаво гратися?

Новий м’яч

Вийшла Клава у двір з но-вень-ким м’ячем. Одразу до неї дів-чат-ка під-біг-ли.

— Давай по-гра-є-мо-ся, — кажуть.

А Клава притиснула м’яч до себе й від-по-ві-да-є:

— Я з ним ще сама не гралася. — І почала долонею бити м’яч об землю.

Постояли дівчатка та й почали розходитися.

Раптом м’яч вислизнув з Клавиних рук і по-стри-бав під паркан, у кущі. Кинулася Клава за ним — не догнала. Нахилилася до куща, а там кропива, кусюча така!

— Дівчатка! — загукала вона. — Та куди ж ви? Давайте в м’яча гратися.

А дівчатка й відповідають:

— Сама тепер грайся!

Олег Буцень

1. Читай оповідання уважно. Дотримуйся інтонації.
2. Чому дівчатка не захотіли гратися з Клавою? Як потрібно було вчинити Клаві?
3. Як у твоєму класі виховують таких учнів, як Клава?

Чарівні слова

Як вітаємось — «*добридень*»,
коли вдячні — «*дякую*»,
а як просим — «*дай, будь ласка*».
Так навчає мудра казка.
Кожен дружить часто з ними,
зі словами чарівними.

Пригадай чарівні слова. Коли їх уживають?

цег-ли́-на спіт-кну́-ла-ся за-пла́-ка-ла
по-дря́-па-ли-ся сест-ри́ч-ка сте́ж-ка

Цеглина

На стежці лежала цеглина. Бігла Софійка, спіткнулася об цеглину і впала. Забила коліно, заплакала й пішла далі.

Везла Оленка тачку. Наїхала колесом на цеглину. Колесо поламалося. Заплакала Оленка й пішла далі.

Ішли Тетянка з Толею, побачили цеглину, обійшли її, подряпалися об кущі й пішли далі.

Ішла Наталка, а за нею маленька сестричка Любочка. Побачила Наталка цеглину. Щоб Любочка не спіткнулася, взяла Наталка цеглину в руки й кинула в кущі.

Бігають тепер цією стежкою діти, ніхто не падає і не плаче.

За *Віктором Івановим*

1. Що лежало на стежці?
2. Що трапилося на стежці з: Софійкою; Оленкою; Тетянкою й Толею?
3. Що зробила Наталка?
4. Поміркуй, хто з дітей учинив правильно.
5. Продовж речення словами з оповідання:
   - *На стежці…*
   - *Бігла Софійка…*
   - *Взяла Наталка цеглину…*

Дощ із краплі починається

Все — із доброго чи злого —
починається з малого.
Листя виросте з листочка,
з нитки витчеться сорочка.
Хліб — з маленької зернини,
дощ — із чистої краплини.
Проганяй мерщій дрімоту
і рукам давай роботу.

Микола Сингаївський

1. Подумай і скажи, знання чого допомогло тобі навчитися читати й писати.
2. З чого починаються в людині доброта, правдивість?
3. Читай вірш уважно, чітко, правильно вимовляй слова.

Помічниця

Іринка прийшла зі школи й розповідає:

— Мамо, вчителька нам казала, аби ми допомагали вдома.

І відразу ж взялася до роботи: помила посуд, замела підлогу, сходила до крамниці по хліб і молоко. А наступного дня мама допомоги чомусь не дочекалася. Довелося нагадати:

— Допоможи мені, доню.

— А сьогодні нам учителька нічого не казала!

Грицько Бойко

1. Що розповіла Іринка мамі?
2. Як дівчинка зрозуміла слова вчительки?
3. Чому наступного дня Іринка не допомагала мамі?
4. Пригадай і розкажи, як ти допомагаєш удома рідним.

бджі́л-ка дзиж-чи́ть кри́ль-ця
по-ста́-ви-ла на-зби-ра́-ла на-ста-ра́-ли-ся

Бджілка

Виручив Василько з біди бджілку. Бджілка хотіла напитися — і впала в бочку з водою. «Тону-у! — дзижчить. — Тону!» Василько кинув на воду листочок. Вилізла на нього бджілка, обсушила крильця та й полетіла…

Покликала мама Василька вечеряти. Поставила на стіл молоко, мед, хліб нарізала. Їсть Василько, а мама й каже:

— Це меду тобі назбирала бджілка, яку ти врятував.

— Одна бджілка — й стільки меду! — здивувався Василько.

— А вона всім, всім бджілкам розповіла, от вони й настаралися. Добра звістка швидко по світу лине.

Володимир Дуб

1. Читай текст уважно, правильно вимовляй слова.
2. Що сталося з бджілкою? Хто і як її врятував?
3. Як бджілка віддячила Василькові за порятунок?
4. Яку користь приносять бджоли людям?
5. У класі прочитайте оповідання в особах. Дотримуйтеся інтонації.

Ведмедик

Сів ведмедик на пеньочку,
заліз лапкою у бочку:
там медок густий зібрався
і від бджілок заховався.

Юлія Хандожинська

Пригадай, яка тварина дуже любить мед і як вона його добуває.

за́й-чик хва́-лить-ся про-стяг-ну́
від-стеб-ну́в по-да-ру́-нок по-хню́-пи-лось

Дудочка

Зустрів якось Зайчик на стежці Лисенятко та й каже:

— Давай дружити, а то самому су-у-мно.

Йдуть вони лісом. Лисеня показує Зайчикові дудочку й хвалиться:

— Глянь, яка дудочка, це мені татко подарував!

Дійшли до річки. Бачать, по воді корч* пливе, а на ньому сидить Білочка й плаче. Шкода стало Зайчикові маленьку Білочку.

— Лисенятко, — просить, — дай дудочку, я простягну її Білочці.

— Що ти! Що ти! — злякано вигукнуло Лисенятко. — Зрониш її у воду, а це ж татків подарунок!

І тут Зайчик пригадав про подарунок свого татка. Він відстебнув червоний ремінець і кинув його Білочці.

— Спасибі тобі, Зайчику, — сказала вона. — Хочеш, будемо дружити?

Лисеня похнюпилось*:

— Я теж хочу з вами дружити!

Але слів тих Зайчик з Білочкою вже не чули. Вони зникли у високій траві.

Зінаїда Грієва

1. Читай текст уважно, правильно вимовляй слова.
2. Яка біда сталася з Білочкою? Хто і як її врятував?
3. Розкажи, як у твоєму класі виховують учнів, що поводяться подібно до Лисенятка?
4. Як можна сказати про Лисенятка: *щире, жадібне, добре, хвальковите, нещире*?
5. Як іще можна назвати цю казку? Доведи свою думку.

Анд-ру́ш-ка
Ма-ру́ш-ка
Вар-ва́р-ка
Сі-ро-ма́н-ка

со-ба́ч-ка
кі́ш-ка
ми́ш-ка
то-ва́-риш-ка

Ріпка

(Українська народна казка)

Жив собі дід Андрушка. А в нього була баба Марушка. А в баби — дочка Мінка. А в дочки — собачка Фінка. А в собачки — товаришка кішка Варварка. А в кішки — мишка Сіроманка.

От пішов дід на город…

1. Прочитай початок казки. Пригадай її продовження.
2. Як ти думаєш, чи могла маленька мишка допомогти витягнути ріпку, чи ні? Доведи це.
3. Що допомогло витягнути ріпку?
4. Чому важку роботу краще робити гуртом?
5. На уроці праці виліпіть із пластиліну кішку й мишку. Придумайте про них невеличку казочку.

за-зна́й-ку-ва-тий* ком-п'ю́-тер ви-хва-ля́-ти-ся
дре-си-ро́-ва-на ста-ре́нь-кий під-ру́ч-ник

Зазнайкуватий Комп'ютер

Одного дня в кімнаті з'явився Комп'ютер. Він одразу повівся нечемно. Назвав усіх застарілим мотлохом і почав вихвалятися:

— Що мені ті миші. У мене є своя, дресирована. Виконує всі мої накази.

Але якось знову в кімнату залізли миші. Їх зацікавили кольорові дротики, що виднілися з Комп'ютера. Комп'ютер дуже злякався й заволав: «Благаю, допоможіть, я загину!»

Тоді старенький Підручник з математики вирішив пожерт-ву-ва-ти життям заради Комп'ютера. Підручник упав з полички прямо на мишей. Сталося несподіване — вони злякалися й повтікали.

Так Комп'ютера врятував сміливий Підручник.

Той вибачився перед усіма за свою погану поведінку.

Галина Маніва

1. Чому слова *Комп'ютер*, *Підручник* надруковано з великої букви? Кого мав на увазі автор оповідання?
2. Як повівся Комп'ютер, коли з'явився в кімнаті?
3. Що сталося з Комп'ютером потім?
4. Хто і як урятував Комп'ютера від мишей?
5. Як змінилася поведінка Комп'ютера?

Прислів'я

Друзі пізнаються в біді.

Дружба та братство — найбільше багатство.

зна-хо́-див
за-ли-ши́в-шись
пе-ре-вто́м-лю-ва-ти-ся
від-по-чи-ва́-ти

Нема роботи — нема обіду

Ста-рень-кий дідусь з ранку до ночі знаходив собі роботу. Діти всіляко вмов-ля-ли його не перевтомлюватися. Але дідусь уперто намагався працювати разом з усіма.

Якось син вирішив заховати ін-стру-мен-ти, аби змусити батька більше відпочивати.

Залишившись без роботи, батько від-мо-вив-ся від обіду і від вечері. А наступного дня ліг на лаву і перестав розмовляти і їсти.

— Що з вами, батьку? — стур-бо-ва-но запитували діти. — Чи ви на когось образились?

— Буду помирати, — каже дід, — бо роботи моєї ви вже не по-тре-бу-є-те. А якщо нема роботи — то нема й обіду. Чи не так я вас навчав?

Марія Чумарна

1. Читай оповідання уважно, правильно вимовляй слова.
2. Чому діти вмовляли дідуся не працювати?
3. Що зробив дідусів син? Як на це відреагував дідусь?
4. Розкажи, що тобі подобається робити: читати, писати, лічити, допомагати рідним.

* * *

В кожну мить, в хвилину кожну
тобі праця допоможе,
усього тебе навчить —
щоб щасливо в світі жить!

Марія Чумарна

Читай вірш уважно. Як ти його розумієш?

щéд-рий смáч-но зай-чáт
ка-пý-ста со-ко-ви́-та гля-дí-ли

Щедрий заєць

На городі густо-густо
заєць висадив капусту,
виросла вона велика —
і смачна, і соковита.
Де зайчат багато є,
всім капусту роздає,
бо вони її гляділи,
поливали і не їли.
І тепер в свої гостини
кожен котить капустини.

Петро Король

1. Поясни, що означає слово *щедрий*. У чому проявляється щедрість?
2. Чому заєць дав зайчатам по капустині?

Жадібний Євгенко

Євген горіхи роздає:
— Оце — моє, оце — твоє.
— А це чиє?
— Це теж моє!
Дивлюсь, горіхів не стає…
А в вас такий Євгенко є,
що так горіхи роздає?

Любов Пшенична

Поясни, чому вчинок щедрого зайчика не можна порівняти зі вчинком Євгенка.

об-гри-за́в за-стря́г-ла ви́-тяг-нув
від-по-ві-да́-є до-зво́-лив ви́-бра-ти-ся

Вовк і бусел

(Казка)

Було то давно. Обгризав вовк кістки, й одна застрягла у нього в горлі. Вовк вмер би, якби йому на поміч не прийшов бусел.

— У тебе така довга шия і довгий ніс. Лиш ти один можеш дістати кістку з мого горла. Я віддячу тобі за це, дам велику нагороду.

Стало буслові жаль вовка. Засунув він свій довгий дзьоб йому в горло і витягнув кістку.

— Яку ж ти тепер ви-на-го-ро-ду даси мені за мою по-слугу? — запитав бусел.

А вовк відповідає:

— Я дозволив тобі влізти мені в рот — це перше. А друге — я дозволив тобі вибратися звідти. Яка ж може бути краща нагорода?

1. Що сталося з вовком? Хто прийшов на допомогу вовкові?
2. Чи віддячив вовк буслові? Що він йому відповів?
3. Як вовк мав учинити?
4. Які ти знаєш слова ввічливості? Коли їх уживають?

Бу́сел — лелека.

* * *

— Їжаче, їжаче, чому вовчик плаче?
— Як мене боров, язика вколов.

Наталка Поклад

Вивчи віршик напам'ять.

Друзяки

Кіт з Рябком були друзяки.
Котик нишком* у собаки
брав щоразу м'ясо, сало,
бо Котові завжди мало.
А Рябко зітхав у тузі:
«Хай бере, на те ми друзі».
Діти, ви скажіть мені:
Кіт був друг Рябкові?

Михайло Стельмах

1. Читай вірш уважно, дотримуйся інтонації.
2. Поясни: Кіт — добрий товариш чи ні. Чому ти так вважаєш?
3. Поміркуй: чому слова *Кіт*, *Рябко* надруковано з великої букви. Кого мав на увазі автор вірша?
4. Чи є такі «друзі» у твоєму класі? Як ви їх виховуєте?

Йоржик з йоржиком дружив

Йоржик з йоржиком дружив —
йому ласти він купив.
Йоржики сміялися,
йоржики раділи.
Йоржики ті ласти
й разу не наділи.

Ганна Чубач

Ла́сти — пристосування для підводного плавання.

1. Чому йоржики сміялися з дарунка?
2. Пригадай, де живуть йоржики. Йоржикам потрібні ласти?
3. Хто й для чого користується ластами?
4. Розкажи, яких ще риб ти знаєш.

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ І ВМІННЯ

Пригадай

1. Розглянь малюнки. Героїв яких творів цього розділу на них зображено? З ким тобі хотілося б дружити, а з ким — ні? Чому?

2. Герої яких творів розділу є справжніми товаришами?
3. З якого оповідання ці слова: *Нема роботи — нема й обіду*? Коротко перекажи зміст оповідання.

Поясни

1. Який твір цього розділу тобі найбільше сподобався? Чому?
2. Як дружба допомагає людям, тваринам, птахам долати труднощі? У яких творах про це йдеться? Розкажи, як тобі й твоїм однокласникам допомагає дружба.
3. Якими словами можна сказати про поведінку Мишка, Клави? Кого з них ще потрібно виховувати?
4. Чому постраждав зазнайкуватий Комп'ютер? Як Підручник його виховав?

Продовж думку

1. Дівчатка не схотіли гратися з Клавою, тому що вона…
2. Якщо люди турбуються одне про одного, то…

НАША БАТЬКІВЩИНА — МИЛА СЕРЦЮ УКРАЇНА

Красивий, щедрий рідний край
і мова наша солов'їна.
Люби, шануй, оберігай
усе, що зветься Україна.

Ігор Січовик

Україна — твоя Батьківщина

Україна — це рідний край твій, батька, матері, дідуся й бабусі.

Люди України — великі трударі, мудрі й добрі сини й доньки своєї Вітчизни.

Україна — це яблуневі сади й золоті лани*, сині води та ясні зорі.

За *Степаном Васильченком*

1. Як називається країна, у якій ти живеш?
2. Як називається місто чи село, у якому ти живеш?
3. Знайди в тексті й зачитай речення про людей, які живуть в Україні.
4. Уважно читай, що написав письменник про природу України.

Рідний край

Україна — рідний край.
Поле. Річка. Зелен гай.
Любо стежкою іти —
тут живемо я і ти.

Анатолій Камінчук

1. Читай вірш уважно.
2. Склади речення зі словом *Україна*.
3. Вивчи вірш напам'ять.

* * *

Нема без кореня рослини,
а нас, людей, — без Батьківщини.

Микола Чернявський

Бо́-ри-чів Ще-ка-ви́-ця Хо-ре-ви́-ця

Легенда* про Київ

Були три брати. Один на ім'я Кий, другий Щек, а третій Хорив. І їхня сестра Либідь. Кий жив на горі, де сьогодні спуск Боричів, Щек жив на горі, що сьогодні зветься Щекавиця. Хорив жив на третій горі, яка називається Хоревиця. Вони по-бу-ду-ва-ли місто й на честь свого най-стар-шо-го брата назвали його Київ. А на честь сестри Либідь назвали річку.

За *Ігорем Калинцем*

1. Як звали братів, які жили на трьох горах?
2. На чию честь місто назвали *Київ*?
3. Читай легенду повільно, правильно вимовляй кожне слово.

1. Уважно розглянь фотографію. Що на ній зображено?
2. Які місця в Києві названо на честь його засновників?

бар-ві́-нок чор-но-бри́в-ці ук-ра-ї́н-ська
со-ро́-чеч-ка жов-то-га-ря́-чі до-пи́-ту-єть-ся

Наш рід

Мама вишиває на білому полотні зелений барвінок, жовтогарячі чорнобривці, сині волошки.

— Що це буде, нене? — питає Андрійко.

— Українська святкова сорочка для тебе

— А чому українська? — допитується Андрійко.

— Бо вишиваю такі квіти, які ростуть на нашій землі. А земля наша зветься Україною. І ти — маленький українець.

— А ви, мамо?

— І я українка. І татко, й бабуся, й дідусь. Усі ми українського роду. Тому й любимо наші квіти, нашу рідну мову.

За *Андрієм М'ястківським*

1. Чому мама вишивала на сорочці барвінок, чорнобривці й волошки?
2. Прочитайте розмову Андрійка з мамою в особах. Дотримуйтеся інтонації.
3. Склади речення зі словами *квіти*, *українська*.

Добридень тобі, Україно моя!

Струмок серед гаю, як стрічечка.
На квітці метелик, мов свічечка.
Хвилюють, маюють*, квітують поля —
добридень тобі, Україно моя!

Павло Тичина

Читай вірш радісно, піднесено.

Українoчка Оленка

До барвистого віночка —
вишиваночка-сорочка,
фартушок, і чобітки,
й різноколірні стрічки.

Це Оленка-українка.
Як вона співає дзвінко!
Як сміються оченята!
Як танцюють ноженята!

Наталка Поклад

1. Розглянь одяг дівчинки. Які українські символи в ньому є?
2. Читай вірш виразно. Звертай увагу на знаки в кінці речень.

Козак Андрій

Сива шапка набакир* —
хто цей хлопчик-богатир?
Витанцьовує гопак —
ну й мастак*!

Шаровари ловлять вітер,
сорочина біло світить,
чобіточки усміхаються —
ледь підлоги доторкаються.
Це малий козак Андрій
нам дарує танець свій.

Наталка Поклад

1. Розглянь одяг хлопчика. Які українські символи в ньому є?
2. Читай вірш, дотримуючись інтонації.
3. До чого закликає поетеса віршами про Оленку та Андрійка?

ви́-шень-ка ко-рі́н-чи-ки нав-кру-ги́
вго-ща́й-тесь при-го-сти́в ску-шту-ва́-ла

Вишенька вродила

Посадив Івасик вишеньку. Він ямку викопав, корінчики землею присипав, листям опалим навкруги притрусив, щоб деревцеві в морози тепло було.

На другу весну вишенька зарясніла цвітом. Бджоли з усіх усюд злі́талися збирати мед.

Ось на вишеньці з'явилися ягоди — зелені кульки. Згодом-перегодом вони почервоніли. Івасик їх нарвав повну жменю. Пригостив маму, татка, сестричок. Але йому ще кортіло поділитися з кимось своєю радістю. Дорогою, бачить, тупцяє бабуся, зовсім незнайома. Хлопчик їй назустріч:

— Добридень вам! Пригощайтесь, будь ласка.

Старенька теж привіталася, скуштувала кілька ягід і сказала:

— Красно дякую твоїм, дитино, батькові-матері!

Пішла бабуся. Івасик став і задумався: «Бабця дякує таткові, мамі. Чи не тому, що я доглядав маленьку вишеньку?»

За *Григорієм Храпачем*

1. Читай оповідання уважно, чітко вимовляй слова.
2. Що зробив Івасик, аби вишеньці було тепло в морози?
3. Чому хлопчик зрадів? З ким він ділився своєю радістю?
4. За що бабуся подякувала батькам хлопчика?
5. Подумай, як іще можна назвати це оповідання.
6. Добери слова, якими можна розповісти про Івасика.
7. Як ти розумієш прислів'я: *Той діло зробив, хто його завершив*? Доведи, що ці слова стосуються й Івасика.

Звертання

Скільки є в нас, любі друзі,
для звертання ніжних слів —
і до тата, й до матусі,
до бабусь і дідусів!

А Федько звертання творить
так, що душу виверта:
замість «мамо» — «ма» говорить,
замість «тату» каже «та»!

Учня він імення знає,
та не встигне підійти,
як за ґудзика хапає
і вигукує: — Ей, ти!

Дома: — Ба! — кричить бабусі.
(Ліньки повністю назвать.)
Як ви думаєте, друзі,
що йому на це сказать?

Дмитро Білоус

1. Читай вірш уважно, дотримуйся інтонації.
2. Пригадай і назви слова-звертання. Коли їх використовують?
3. Як треба звертатися до рідних, однокласників, незнайомих людей?

Усміхнись!

Хитрий Івась

— Івасю, ти такий великий хлопець, а примушуєш маленького Петрика нести й твою сумку.

— Це я вчу його допомагати старшим.

Поміркуй, чи правильно поводиться хлопчик Івась.

про-ки-да́-єш-ся зу-стрі-ча́-є-мо ви́-ши-то-му

Гарні звичаї

«Доброго ранку», — кажеш ти мамі з татком, коли про-ки-да-єш-ся, учителеві, коли він заходить до класу.

«До побачення!» — кажеш ти, коли йдеш зі школи додому.

«Дякую», — щиро кажеш тому, хто зробив тобі послугу.

І всім від цих слів стає приємно.

Дорогих гостей ми зустрічаємо хлібом-сіллю на вишитому рушнику. Коли ж хто від'-їз-дить, залишає рідну домівку, то садить на згадку про себе деревце.

1. Читай текст уважно, дотримуйся інтонації.
2. Пригадай і назви слова ввічливості. Коли їх уживають? Коли ти говориш слова ввічливості? Наведи приклади.
3. Розкажи, які гарні звичаї ти знаєш. Коли їх дотримуються?

Добрі слова

— Доброго ранку! — мовлю за звичаєм.
— Доброго дня вам! — людям бажаю.
«Вечором добрим» стрічних вітаю.
І посміхаються в відповідь люди:
добрі слова ж бо для кожного любі.

Вадим Бірюков

1. Читай вірш виразно.
2. Розкажи, як ти вітаєшся з друзями й дорослими вранці, удень і ввечері.
3. Як ти розумієш прислів'я: *Птицю пізнають по пір'ю, а людину — по мові?*

ди-ти́н-ство ко-лис-ко́-ва не-мов-ля́
пух-на́с-тий ла́-гід-ний м'я-ке́нь-кий

Колискові

Може, ти й не пам'ятаєш, як мати співала тобі в дитинстві колискові, бо був немовлям. Але неможливо уявити дитинство без колискових пісень. Мати цими піснями заколисує дитину, передає донечці або синочкові чарівний світ музики.

Любий гість у колискових — котик-воркотик, котик-муркотик. Він такий пухнастий, лагідний, м'якенький.

За *Наталією Хаткіною*

1. Читай текст уважно. Виразно й чітко вимовляй кожне слово.
2. Подумай і поясни, навіщо мати співає дитині колискові.
3. Пригадайте відому колискову й проспівайте її в класі разом з учителем.

Колискова

Ходить сонко по долині,
мати кличе до дитини:
«Ой соночку, соколечку!
Іди до нас в колисочку,
приспи нашу дитиночку!»

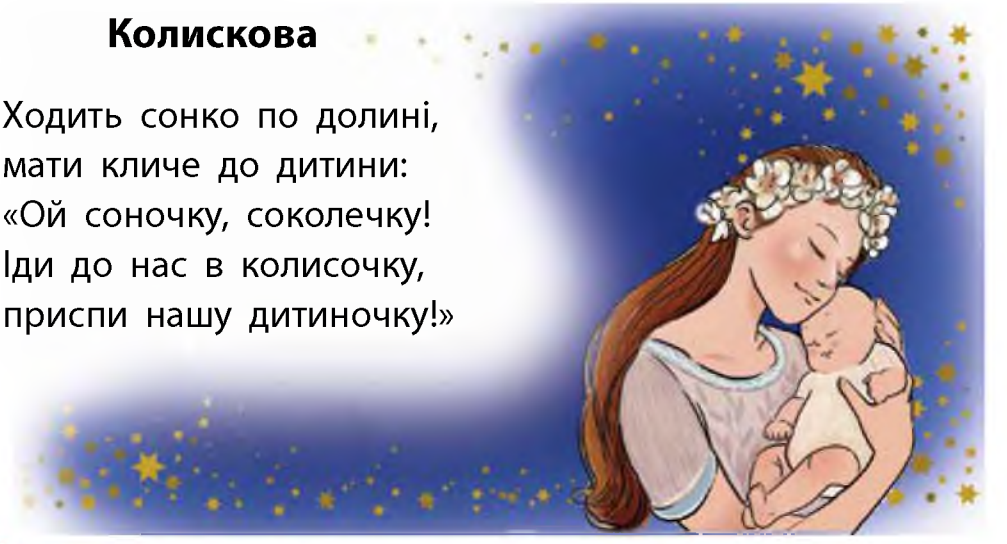

Читай колискову уважно, чітко вимовляй слова.

Ненька

Як перша зірка зазирне до хати,
як місяць тулить личко до вікон,
тоді тебе вкладає ненька спати,
сама ж не спить, а твій пильнує сон.

Пізніше ненька теж лягає спати,
бо вранці кличе праця у поля.
Тоді твій сон пильнує друга мати,
Вітчизна рідна —
ось її ім'я.

Степан Пушик

1. Читай вірш уважно. Чітко й правильно вимовляй кожне слово.
2. Що означає слово *ненька*? Яке ще слово означає те ж саме? Коли вживають ці слова?
3. Подумай і розкажи, як друга мати оберігає сон дитини. Хто вона?
4. Як ти розумієш прислів'я: *На сонці тепло, а біля матері добре*?

Найдорожче

Синів і дочок багатьох народів я зустрічав…
Я їх питав із щирою душею:
— Яку ви любите найбільше мову?
І всі відповідали: — Ту, що нею
співала рідна мати колискову.

Дмитро Білоус

1. Чому діти люблять слухати колискові пісні?
2. Коли співають колискові?
3. Яка основна думка вірша?
4. Читай вірш правильно, чітко вимовляй кожне слово.

ба́ть-ків-ські вкло-ня́-ли-ся вста-ва́й

Батьківські поради

(Українська народна казка)

Жив собі чоловік, і був у нього син. Якось батько каже йому:

— Живи так, сину, щоб ти мав у кожному селі хату, на кожен день нові чоботи і щоб тобі всі люди вклонялися.

Задумався син над батьковими порадами й питає:

— Як це, батьку, я можу так жити?

Батько відповідає:

— Матимеш у кожному селі доброго товариша, то й матимеш свою хату. Щоб на кожен день були нові чоботи, треба їх щовечора чистити. І вставай вранці раніше за всіх, іди на роботу й працюй. А йтимуть люди, то всі будуть тобі вклонятися й вітатися з тобою.

1. Читай казку уважно, дотримуйся інтонації.
2. Знайди й зачитай, що порадив батько синові.
3. Про кого з твоїх однокласників можна сказати, що це *товариська, працьовита, охайна людина*? Чому ти так вважаєш? Доведи свою думку.

Приказки

Нових друзів наживай, старих не забувай.

Немає друга — шукай, знайшов — бережи.

Хто чого вчиться

Звірі — в хащах лісових,
риби — в водах річкових,
птиці — поміж віток
учать своїх діток…

Коли риби виростають,
добре плавають в воді,
птахи високо літають,
звірі бродять по землі.

А людина виростає —
їздить! Плаває! Літає!
Одкриває, пізнає
геть усе, що в світі є.

Володимир Фетисов

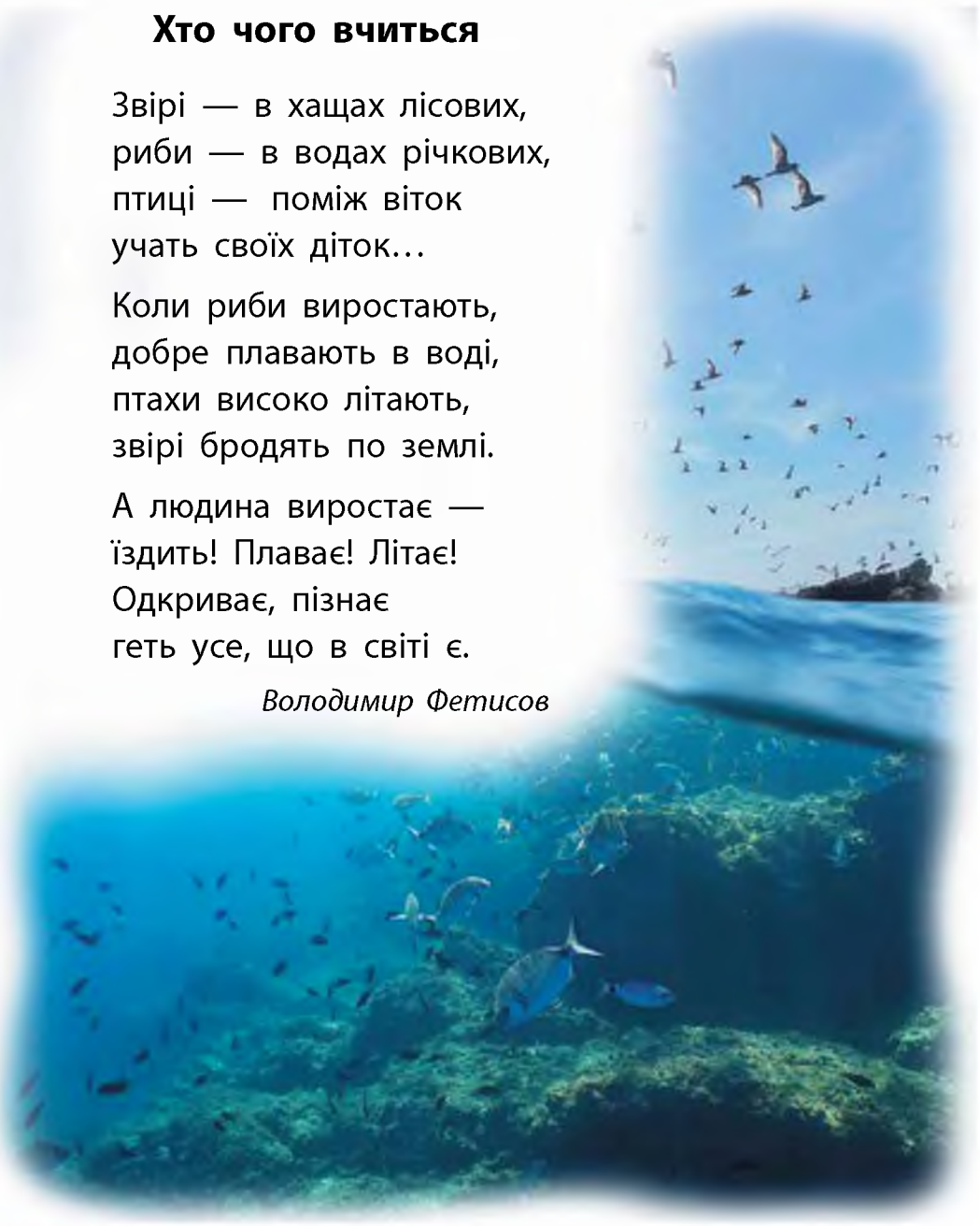

1. Розкажи, чого навчають своїх малят звірі, риби, птахи.
2. Чого навчають малих дітей дорослі люди?
3. Чого навчають учнів у школі?
4. Ким працюють твої рідні, знайомі?
5. Де і ким тобі хотілося б працювати після закінчення школи?
6. Навчися правильно, виразно читати вірш.

по-куш-ту-ва́-ла роз-се́р-ди-ла-ся

Хліб святий

Принесла бабуся хліб з магазину. Катруся не голодна була. Покуштувала і аж ніс зморщила.

— Фе, який поганий!

Бабуся розсердилася і почала навчати внучку:

— Так ніколи не можна говорити на хліб. Коли він чомусь не по-до-ба-єть-ся, кажуть: «Хліб недобре випечений…»

— А Юрчик теж не шанує хліб, — насупилася Катруся. — Не доїв шматочка й кинув на землю.

— Ой, як негарно! — роз-гні-ва-ла-ся бабуся і сказала внучці: — І сама так ніколи не роби, і Юрчикові не дозволяй. Топтати хліб не можна. Хліб дає людям життя.

Іван Сенченко

1. Читай оповідання уважно. Правильно й чітко вимовляй кожне слово.
2. Чому розсердилася бабуся? Як вона навчала внучку говорити про хліб?
3. Розкажи, як ти і твої однокласники ставитеся до хліба.
4. Поясни, як ти розумієш слова: *Хліб дає людям життя.*

Прислів'я

Як хліб буде, то й усе буде.

Запам'ятай і вживай ці слова:

хліб, хлібина, хлібинка, хлібчик, хлібець, хлібенятко.

В мене мама — квітникарка!

В мене мама — квітникарка!
Ця робота їй з руки,
і тому у нашім парку,
де не глянеш, — квітники.
Вранці вийдеш — пахнуть квіти,
тихо струшують росу.
Хто ростить пшеницю, жито —
мама ж нам ростить красу!

Марія Познанська

1. Читай вірш радісно, піднесено.
2. Розкажи, яку красу ростить квітникарка. Люди яких іще професій прикрашають наші місті й села?
3. Як учні твоєї школи прикрашають її територію?

Лісник*

Дід лісник по лісі ходить:
чи ніхто дерев не шкодить,
як живуть пташки і звірі,
хто збирається у вирій.

Хто на зиму робить хатку,
хто виходить на зарядку,
а хто спати довго звик, —
бачить все дідусь лісник.

Анатолій Камінчук

1. Читай вірш, правильно вимовляючи кожне слово. Дотримуйся інтонації.
2. Розкажи, яку роботу виконує дідусь лісник. Використовуй слова з вірша.
3. Доведи, що лісники бережуть природу.

Загадка

Весною одягається, а восени роздягається.

(*Дерево*)

Втрачений день

У одного батька троє синів — маленьких хлоп'ят.
Ввечері батько питає хлопчиків:
— Розкажіть, як ви сьогодні прожили день.
Юрко відповів:
— Я сьогодні посадив дерево.
Батько сказав:
— Ти сьогодні добре прожив день.
Микола відповів:
— Я сьогодні зайчика намалював.
— Ти теж добре прожив день, — сказав батько.
Петрик відповів:
— Я сьогодні... в м'яча грав... і морозиво з'їв...
— У тебе сьогодні втрачений день, — сказав батько.

Василь Сухомлинський

1. Читай оповідання уважно.
2. Розкажи, що робив удень кожен із батькових синів. Чому батько сказав Петрику, що в нього втрачений день?
3. У класі прочитайте оповідання в особах. Дотримуйтеся інтонації.
4. Поміркуй, яка основна думка твору. Поясни, чому ти так вважаєш.
5. Розкажи, як ти проводиш дні у школі й удома.

Дні тижня:

мор-ськи́й ко-ра-бе́ль бо́ц-ман
до-по-мо́-же-мо хо-ро́б-рість пе-ре-бо́-рю-ва-ти

Хоробрий Сашко

Сашків тато — командир великого морського корабля. Прийшов Сашко з татком на корабель.

Незабаром корабель пішов у море.

Спершу на безхмарному небі ясно світило сонце. А потім по морю покотились високі піняві хвилі.

Сашкові стало страшно. Але він не заплакав: боявся, щоб не сміялися матроси*. Скрутився калачиком, слухаючи, як об борти важко б'ються хвилі.

У цей час зайшов боцман*.

— Ходімо, Сашко, допоможемо матросам, щоб вода не попала всередину корабля.

Коли вже роботу закінчили, боцман похвалив Сашка:

— Отепер видно, що ти хлопець хоробрий.

— Спершу я злякався, — зізнався Сашко.

— У тому ж і полягає хоробрість, щоб переборювати страх.

Дмитро Ткач

1. Читай оповідання уважно. Чому воно має таку назву?
2. Чому Сашкові стало страшно?
3. У чому проявилася хоробрість Сашка?
4. За що боцман похвалив хлопчика?
5. Яким словом можна замінити слово *хоробрість*?

стрім-ки́м ó-ст-рах о-сту-пи́-лась

На кладці*

До вузенької кладки, що лежала над стрімким потічком*, підійшла бабуся з кошиком. З острахом ступила на дощечку й тихенько подибала*.

Неподалік Андрійко з Тимком пускали паперові кораблики. Побачили хлопці бабусю й засперечалися.

— Мабуть, — сказав Андрійко, — бабуся не перейде через струмок. Хіба пройдеш по вузькій дошці без палиці?

— А от і перейде, — заперечив Тимко.

Тим часом бабуся не втрималася на кладці й оступилась у воду, набравши повні черевики.

Хлопці побігли до неї, допомогли вибратися на протилежний берег.

— Спасибі, мої ластів'ята, — подякувала старенька і з кошика дістала хлопцям два апельсини.

Але Андрійко з Тимком почервоніли і, не взявши гостинця, побігли геть.

Володимир Сенцовський

1. Читай оповідання уважно. Дотримуйся інтонації.
2. Що мали зробити хлопчики, коли побачили бабусю біля кладки?
3. Що сталося з бабусею?
4. Чому хлопчики почервоніли й не взяли гостинця?
5. Яка основна думка цього оповідання?
6. Склади речення зі словом *соромно*.

Запам'ятай і вживай ці пестливі слова:

бабуся, бабусенька, бабуня; дідусь, дідуньо.

Калина — символ України

В Україні дуже люблять калину. Садять її коло хати, у садку, на березі річки.

Весною калина цвіте рясним білим цвітом. А восени милують око її ягоди. Коли вони достигають, то стають червоними. Їх збирають перед морозами. Калина — лікарська рослина. Її ягодами лікуються від застуди. З них готують смачні напої, з до-стиг-ли-ми ягодами печуть пироги.

Про червону калину складено багато пісень, легенд, у яких з калиною по-рів-ню-ють не лише гарну дівчину, а й Україну.

1. Де в Україні садять калину?
2. Як цвіте калина? Чим корисні її ягоди?
3. Поміркуй, чому з калиною порівнюють Україну й гарну дівчину.
4. Намалюй вишитий рушник з кетягами калини.

Рушник

Рушником не тільки витирали обличчя після вмивання. Ним також прикрашали житло. Так, у багатьох хатах рушниками прикрашали фотографії предків* або портрети улюблених письменників.

У народних обрядах рушник — символ краси та злагоди. На весіллі молоді стають на рушник, який потім зберігають довіку.

Молоді́ — наречені.

1. Читай текст, правильно й чітко вимовляючи кожне слово.
2. Для чого українці використовували рушник?

у-кра-ї́н-ський о-хо-ро-ня́-ли ви-ко́-ну-ва-ли
на-ро́д-ний влаш-то́-ву-ва-ли дру́-зя-ми

Гопак

Колись нашу землю від ворогів охороняли козаки. Вони часто влаштовували змагання зі списами*, шаблями*, сокирами і під музику виконували різні вправи. Це була ніби гра: козаки махали шаблями, виважували* списа, цілилися сокирами. Ці змагання називалися «гопак». Тепер це найвідоміший український танець. Розучи його з друзями.

Гопака танцювали лише чоловіки. Щоби гарно танцювати гопака, треба бути дуже добре фізично розвиненим. Вважають, що деякі елементи гопака вживалися в бою — це було щось на зразок українського карате.

1. Читай текст уважно. Що цікавого розповідається в ньому про український народний танець гопак?
2. Хто в давнину охороняв нашу землю від ворогів?
3. Які змагання влаштовували козаки?
4. Розкажи, які спортивні змагання влаштовують у твоєму класі, школі.
5. Яка користь від занять спортом?
6. Який вид спорту подобається тобі? Чому?

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ І ВМІННЯ

Пригадай

1. У яких творах цього розділу є слова *Батьківщина*, *Україна*, *Київ*? Склади речення з цими словами.
2. Пригадай і розкажи легенду про походження назви столиці України — міста Києва.
3. Які вірші розділу присвячено українським дітям?
4. Яка мова є рідною для українців? У якому вірші розділу про це йдеться?
5. Про які професії розповідається у творах розділу?
6. Пригадай символи України — рушник, гопак, калину. У яких творах і що про них написано?

Поясни

1. Як ти розумієш вислів: *Добрі слова ж бо для кожного любі*? З якого вони вірша?
2. Що означають українські народні символи? У яких творах про це написано?
3. Які твори цього розділу навчають доброти, уважного ставлення до старших?
4. Чому хліб є найдорожчою святинею? Як потрібно ставитися до хліба? У якому творі про це йдеться?
5. Яку роботу треба виконати, щоб отримати борошно й спекти з нього хліб?

Продовж думку

1. Я люблю своє рідне місто (село), тому що…
2. Я шаную українську мову, тому що…
3. Українських народних звичаїв потрібно дотримуватися, тому що…
4. Потрібні усі професії, тому що…

УСІМ НАМ ЛЮБА ЗИМОНЬКА-ЗИМА

Як не любити зими сніжно-синьої
на Україні моїй,
саду старого в пухнастому інеї,
сивих, веселих завій?

Максим Рильський

Грудень — ворота зими

Грудень дарує мало со-няч-них днів. Тож звуть цей місяць інколи: хмурень, студень, ворота зими.

Не-да-рем-но грудень — студень. На всю зиму землю остуджує. Заснули ставок і озеро.

Алевтина Волкова

1. Читай текст уважно. Чітко й правильно вимовляй кожне слово.
2. Поясни, чому грудень у народі має різні назви.
3. Поспостерігай і розкажи, якою буває погода в грудні.
4. Чому грудень називають *воротами зими*? Пригадай і назви зимові місяці.

Грудень

Сипле сніг, мов стеле килим,
щоб за груднем із дібров*
тим рипучим снігом білим
рік Новий до нас ішов.

Михайло Литвинець

Вивчи вірш напам'ять

Прислів'я

Грудень рік кінчає, а зиму починає.

Зимові місяці: грудень, січень, лютий.

вве́-че-рі хлю-по-ті́-ли сьо-го́-дні

Перший льодок

Вчора ввечері на ставку хлюпотіли хвилі. А сьогодні мороз: ставок узявся першим льодком. Тоненький прозорий льодок. А під ним плаває маленький карасик. Пливе карасик, хоче глянути на берег, а льодок не пускає. Дивується карасик: «Що ж це таке?»

Василь Сухомлинський

1. Читай текст уважно. Чітко вимовляй кожне слово.
2. Чому здивувався карасик? Що він побачив?
3. Поспостерігай і розкажи, які зміни відбуваються в природі взимку.

Сніжинки

Падає перший сніг. Сніжинки летять, куди їх жене вітер. Три сніжинки сіли на віконце. Кожна сніжинка немов ма-ле-сень-ка зірочка.

Тим часом сніг перестав падати. Сонце кинуло своє проміння на вікно, де сиділи три сніжинки. Розтанули вони і зробились одною краплею. Сонце пригріло — і крапля парою полетіла знову вгору до хмар.

Олександр Білоусенко

1. Читай текст уважно. Чітко вимовляй закінчення слів.
2. Подумай і скажи, від якого слова утворено слово *сніжинка*.
3. Пригадай, які сніжинки. Чому автор тексту порівнює сніжинки з зірочками?
4. Чому сніжинки стали краплею води?
5. На що сонце перетворило краплю води?

Взимку

Ой мороз, який мороз!
Всіх пташок проймає дрож.
Скачуть-плачуть горобці:
— Дайте нам зернят, ців-ців!

Як почув Василь пташок,
одягнувся в кожушок,
взяв пшона і хліба скибку,
на подвір'я вибіг швидко.

Всіх пташок нагодував,
і здалось — мороз пропав:
горобці защебетали,
і синичкам тепло стало.

Іванна Блажкевич

1. Читай вірш уважно. Правильно, чітко вимовляй слова.
2. Поспостерігай і розкажи, як живеться пташкам сніжної зими.
3. Які рядки з вірша ілюструє малюнок? Прочитай їх.
4. Вивчи останні чотири рядки вірша напам'ять.

Загадка

Мені мама з магазину
принесла в обгортці зиму.
Я її за мить зігрів.
Як? А дуже просто — з'їв.

Ігор Січовик
(*Морозиво*)

1. Яку «зиму» з'їв хлопчик?
2. Подумай і розкажи, як узимку треба берегти здоров'я.

ка-та́-ти-ся за-про-по-ну-ва́в від-штовх-ну́в-ся
по-ле-ти́ть стор-ча-ка́ по-про́-бу-ю

Навчив

Сашкові купили лижі.

— А ти вмієш кататися? — спитав його Тиміш.

— Ще не пробував, — признався Сашко.

— То давай я тебе навчу, — запропонував Тиміш.

Став Тиміш на лижі. Відштовхнувся — та як полетить сторчака.

Встав і сказав:

— Нічого, це лише розминка.

І знов упав. Затим ще і ще падав.

І тоді Сашко рішуче сказав:

— Досить уже з тебе, тепер давай я попробую.

Сашко відштовхнувся і з'їхав з гірки.

— Ура! — закричав Тиміш. — Молодець! От бачиш, як швидко я навчив тебе кататися!

Петро Бондарчук

Сторчака́ — униз головою.

1. Читай оповідання, правильно й чітко вимовляючи кожне слово.
2. Розкажи, як Тиміш учив Сашка кататися на лижах. Доведи прикладами з тексту, що він сам не вмів кататися.
3. Тиміш навчив Сашка кататися на лижах чи ні?
4. Як ти гадаєш, хто з хлопців чесний, правдивий, а хто — ні?

Прислів'я

Ніколи не хвались, поки гаразд не зробиш діла.

Зайчик і горобина

(Казка)

Засипало снігом землю. Нема чого їсти зайчикові. Побачив зайчик червоні ягоди на горобині. Бігає навколо дерева, а ягоди — високо. Просить зайчик: «Дай мені, горобино, одне гроно* ягідок».

А горобина й каже: «Попроси вітра, він і відірве».

Попросив зайчик вітра. Прилетів вітер, гойдає, трусить горобину. Відірвалося гроно червоних ягід, упало на сніг. Їсть зайчик ягоди, дякує вітрові.

Василь Сухомлинський

1. Чому зайчику нічого було їсти? Що любить їсти зайчик?
2. Що порадила зайчику горобина?
3. Хто допоміг зайчику?
4. Розкажи, як ти допомагаєш меншим, слабшим.

* * *

Реве, свище завірюха.
По лісу завило;
як те море, біле поле
снігом покотилось.

Тарас Шевченко

1. Про яку пору року написав Тарас Шевченко?
2. Поясни значення слова *завірюха*.

Поспостерігай

- Яким буває сніг у мороз та у відлигу*?
- Як падають сніжинки в тихий та у вітряний день?
- Коли утворюються бурульки?
- Чим укриваються дерева взимку?

1. Уважно розглянь малюнок. Яку пору року на ньому зображено?
2. Користуючись малюнком, доведи правильність своєї відповіді.
3. Які зміни відбуваються взимку в праці й відпочинку людей?
4. Що змінюється взимку в житті звірів, птахів, рослин?
5. Що змінилося у твоєму житті з настанням зими?
6. Подумай і розкажи, що ви читали в класі про зимові ігри й розваги дітей.
7. Разом з учителем складіть невеличку розповідь на тему **«Прийшла сніжно-біла зима»**. Використовуйте слова й словосполучення: *сніжна, зимові розваги, зимуючі птахи, годівнички, дикі тварини, сніг, мороз, сіно, ліс.*

Ялинка

Ось уже кілька років ми не купуємо новорічних ялинок, а при-кра-ша-є-мо ту, що росте на подвір'ї. Сталося це після зустрічі з Карпом Івановичем. Несли ми того вечора з базару пишне деревце. Аж тут підходить лісник.

— Жаль.

— Що жаль? — перепитую.

— Отаку красу нищити… І в селі, і в містах кожний не-од-мін-но хоче придбати ялинку на свято. Для того щоб виросла ось така, як у вас, треба що-най-мен-ше десять років чекати! Якби моя воля, то я геть би заборонив рубати й продавати ялинки. Геть! Постоїть вона в хаті для втіхи тиждень-два — і на смітник! Хіба це по-людському?

За *Сергієм Носанем*

1. Читай оповідання уважно, чітко вимовляй кожне слово.
2. Що діти завжди прикрашають до Нового року?
3. Прочитай, що розповів лісник про ялинку.
4. Розкажи, яка користь від дерев людям, тваринам, птахам.

Загадка

Літом і зимою одне вбрання у нас,
а можна нас побачить,
як рік почавсь у вас.

(*Ялинки*)

Новорічна ялинка

Ой весела в нас зима,
веселішої нема —
грає срібними зірками,
в'ється синіми димками,
снігом землю обійма.
Ой струнка ялинка в нас!
Скільки сяє тут прикрас!
Ми зібралися юрбою,
разом з піснею новою
рік Новий зустріти час.

Максим Рильський

1. Читай вірш радісно, піднесено.
2. Коли зустрічають Новий рік? За що діти люблять це свято?
3. Як зустрічають Новий рік учні твого класу?
4. Чому діти люблять зиму? Знайди про це у вірші й зачитай.
5. Прочитай, яку ялинку прикрасили діти.
6. Вивчи вірш напам'ять.

Новий рік

Новий рік іде землею
в чистім полі без доріг.
Світить зорі понад нею,
розсіває срібний сніг.

Новий рік іде горами
у червоних чобітках.
Сяють ясними вогнями
Скрізь ялинки по хатах.

Іванна Блажкевич

Читай вірш виразно, дотримуючись інтонації.

Ожеледь* на дорозі

Уночі зривався холодний вітер і пройшов дощ. А вранці підмерзло. Тротуари* взялися крижаною кіркою.

Мати попередила Костика:

— Будь обережним, надворі слизько: ожеледь.

— Я не боюся ніякої ожеледі! — весело проказав Костик і вискочив на вулицю.

У цей час на дорозі з'явився якийсь малюк. Хлопчик не-спо-ді-ва-но змахнув руками і про-стяг-нув-ся на слизькому асфальті.

Костик голосно розсміявся.

Хлопчик швиденько підвівся і пішов.

Костик через газон уже вибіг на тротуар. Але не встиг ступити і кроку, як по-сковз-нув-ся і гепнувся на льодову доріжку. Повернув голову назад — чи ніхто не бачив, як він упав.

Тепер Костикові було не до сміху.

Іван Білий

1. Читай оповідання уважно. Поясни, чому буває ожеледь.
2. Чому, коли надворі ожеледь, ходити треба обережно?
3. Як мав учинити Костик, коли впав маленький хлопчик?
4. Чому Костикові було не до сміху?
5. Розкажи, як ти й твої друзі допомагаєте одне одному взимку ходити слизькими доріжками. Складіть невеличку розповідь на тему **«Обережно, ожеледь»**.

Приказки

Біда навчить, як на світі жить.

З чужої біди не смійся.

* * *

(Засівальна пісня)

Сію, сію, засіваю,
з Новим роком вас вітаю!
На щастя, на здоров'я, на Новий рік!
Щоб краще вродило, ніж торік!
Сію, сію, засіваю,
вашу хату не минаю.
З Новим роком йду до хати,
щось вам маю побажати:
щоби діти всі здорові,
їсти кашу всі готові,
щоб вам була з них потіха*,
нам цукерки і горіхів!

Потíха — радість.

1. Читай засівальну урочисто, з правильною інтонацією.
2. Якими словами вітають засівальники господарів?
3. Чого бажають господарям?
4. Чого засівальники жартома просять у господарів?
5. Розкажи, коли в Україні засівають.
6. Вивчи напам'ять останнє речення засівальної пісні. Привітай своїх рідних.

Вимов швидкомовку

Ніс Гриць пиріг на поріг,
став на горіх — упав на поріг.

Колядування

Колядування — це давній звичай з виконанням вітальних пісень — колядок. Молодь заходила на подвір'я кожної хати, славила господарів. Бажали їм здоров'я, щастя, достатку. За це винагороду отримували.

Колядники обирали серед себе старшого та міхоношу, який носив зібрані продукти.

Біля вхідних дверей до будинку колядники гукають господарів:

— Пустіть колядувати!

Після колядування міхоноша складає в мішок гостинці від господарів, і всі дякують їм.

1. Читай текст чітко, виразно.
2. Поясни, з яких слів утворено слово *міхоноша*. Що воно означає?
3. Розкажи, що ти знаєш про колядування. Коли колядують?

Бігла миша по льоду

Бігла миша по льоду,
загубила коляду.
А ти біжи, позбирай —
буде пишка й коровай.

Дмитро Лукач

Щедрий вечір

Увечері діти ходили щедрувати — вітати родичів, сусідів зі святом. Усі радісно зустрічали щед-ру-валь-ни-ків, щедро при-го-ща-ли їх гостинцями: цукерками, яблуками, горішками, смачним печивом.

Діти щедрували:

— Щедрик, щедрик, щедрівочка,
прилетіла ластівочка,
стала собі щебетати,
господаря викликати:
«Щедрий вечір, добрий вечір,
добрим людям на здоров'я!»

1. Читай текст уважно.
2. Поясни, як ти розумієш значення слова *щедрий*. Придумай речення зі словами *щедрий, щедрувати*.
3. Як господарі зустрічають щедрувальників? Знайди про це в тексті й зачитай.
4. Чого щедрувальники бажають господарям?

Щедрівка

Я несу щедрівочку у будинки,
сію-вію житечко із торбинки.
Сію-вію зернята-зоренята.
Хай добром промініться кожна хата!
Як моя торбиночка порожніє, —
то навколо радістю світ повніє.

Оксана Сенатович

1. Пригадай щедрівки, які ти знаєш. Коли їх виконують?
2. Вивчи щедрівку напам'ять.
3. Проспівайте щедрівку в класі.

Зимова казка

Тарасик і Тетянка дерев'яними лопатками прокидають стежку.

Тарасик кидає й кидає, цілу хур-де-ли-цю зняв за собою. А Тетянка розігнулася:

— Ой, поглянь, яблунька зацвіла!

Задивилися удвох на яблуньку. А вона вся в інеї, наче у цвіту.

— А на другій яблуньці он уже і яблука!

І справді — такі червоні, круглобокі. Ну хіба не казка! Та це ж снігурі на гілках посідали!

Підійшли ближче, щоб роз-ди-ви-ти-ся. А снігурі — пурх — полетіли.

Василь Чухліб

1. Читай оповідання уважно, дотримуючись інтонації.
2. Що за цвіт з'явився взимку на яблуньці?
3. Чому снігурі здалися дітям яблуками?
4. Чому оповідання названо «Зимова казка»? Як іще його можна назвати?
5. Чи можна одночасно побачити на яблуні цвіт і яблука?

но-ве́нь-ко-го ган-чі́р-ку роз-чи́-стив
ви́-ста-чи-ло ко́в-зан-ку від-по-чи-ва́в

Почистили ковзанку

Олег прийшов додому весь у снігу.

— Де тебе нечиста сила носить? Поглянь-но, з новенького пальта зробив ганчірку…

Олег слухав, слухав, як його мати вичитує, а потім каже:

— Мамо, ось уже майже годину ти мене лаєш, а хлопці мене весь вечір хвалили.

— За що ж це вони тебе хвалили? — дивується мати.

— А за те, що я ковзанку від снігу розчистив.

— І у тебе вистачило сили таке поле з лопатою вимахати?

— Хіба ж я дурний, мамо, лопатою махати. Я собі лежав на спині — відпочивав, а хлопці тягали мене за ноги по льоду. От і почистили ковзанку.

Микола Колесников

1. За що мати вичитувала Олега, а хлопці — хвалили?
2. Чи можна вважати хлопців справжніми друзями? Доведи це словами з оповідання.
3. Розкажи про своїх друзів. Чому ти вважаєш їх друзями?
4. Прочитайте в класі оповідання в особах.

Прислів'я

Приятелів тьма, а вірного друга нема.

25 лютого — день народження Лесі Українки

Леся Українка

Леся Українка (Лариса Петрівна Косач) — видатна українська поетеса. Її ім'я оповите всенародною любов'ю.

Полісся, Волинь — це край дитинства Лесі. Тут вона слухала українські казки, пісні, повір'я*. Дівчинка з радістю брала участь у дитячих хороводах, танцях. Леся усім серцем полюбила працьовитий, гордий український народ. Вона й сама з дитинства була гордою. Свій перший вірш «Надія» Леся Українка написала в дев'ять років.

Твори поетеси відомі не лише в Україні. Їх перекладено багатьма мовами світу.

1. Уважно читай текст. Чітко й правильно вимовляй кожне слово.
2. Де пройшло дитинство Лесі Українки?
3. Що Леся любила в дитинстві?

Перший вірш

Сиділа за столиком Леся мала,
вдивлялась у книжку, що мати дала.
Дівчатко читало чудові казки,
і очі горіли, мов срібні зірки.

Всміхнулася мати тоді до дочки,
і батько погладив шовкові кіски,
а Леся схилилася знов до стола
і перший писати свій вірш почала.

Роман Завадович

Біда навчить

(Казка)

Був собі горобець. Одного разу літав він зі своїм товаришем, та й знайшли три конопляні зернятка.

І почали битися. Зирк, аж зернят вже й нема! По дворі ходить курка з курчатами, квокче та промовляє:

— Дурні́ бились, а розумні поживились!

— Що ти кажеш? — питають горобці.

— То я дякую вам! От поки ви здуру бились, то я зі своїми курчатами поснідала вашими зернятками! Якби вас хто взяв у добру науку, то, може б, з вас і птахи були!

Сів собі горобчик на полі та й думає: «Де я того розуму навчуся?»

Почав знов гуляти веселенько. І не зоглядівся, як і літечко минуло. Біда горобчикові — холод, голод! Почав він пір'ячко до пір'ячка збирати, соломку до соломки складати та гніздечко звивати. Горобці почали його поважати. «І де ви того розуму навчились?» — питають його. А він тільки голівкою кивне. «Біда навчила!» — каже.

За *Лесею Українкою*

1. Читай казку уважно, дотримуйся інтонації.
2. Чому горобчики почали битися?
3. Як потрібно було вчинити горобчикам?
4. Що порадила горобчикам курка?
5. Що змусило горобчика змінити свою поведінку?

до-сту́-ка-єть-ся сльо́-зи за-мер-за́-ють
дзьо́-бом я-лин-ко́-ву біл-че-ня́-та

Як білочка дятла врятувала

Серед зими потепліло, пішов дощ, а потім знову замерзло. Немає чого їсти дятлові: стукає об лід, а до кори не достукається.

Сів дятел на ялині й плаче. Падають гарячі сльози на сніг, замерзають.

Дивиться білка з дупла — дятел плаче.

— Чого це ти, дятле, плачеш?

— Немає чого їсти, білочко.

Жаль стало білочці дятла. Винесла вона з дупла велику ялинкову шишку.

Сів дятел біля шишки й ну довбати її дзьобом.

А білочка сидить біля дупла й радіє. І білченята в дуплі радіють. І сонечко в небі радіє.

Василь Сухомлинський

1. Читай текст уважно. Дотримуйся інтонації.
2. Чому плакав дятел? Хто прийшов йому на допомогу?
3. Як змінився настрій дятла після допомоги білочки?
4. Чому раділи білочка, білченята й сонечко?
5. Поміркуй, як дятел віддячить білочці восени.
6. Розкажи, як ви з однокласниками допомагаєте взимку тваринам і птахам.

ви́-порс-ну-ло
пе-ре-зир-ну́-лись
стри-во́-жи-ли-ся
шну-ро́ч-ку

Чотири руді лисиці

Вітер надимав щоки і здму-ху-вав сніг з дороги. Їхати було важко. Колеса ковзали.

Раптом щось яскраве й гнучке випорснуло від білого краю поля.

— Спиніть, спиніть! — заволав голосно Ярко, і тої ж миті шофер загальмував на слизь-ко-му асфальті.

— Що трапилося? — стривожилися пасажири.

Чотири малі лисиці з пух-на-сти-ми хвостами йшли через дорогу. Вони йшли одна за одною, як по шнуроч-ку. Здавалось, асфальт перетяла вогниста стежка. Лисиці йшли спокійно, поволі і зовсім не боялись.

Шофер ще якусь мить не рушав з місця, щоб не наполохати лисиць. А Ярко не міг надивитися на чо-ти-рьох вог-ни-стих лисиць.

За *Ніною Бічуєю*

Заволáв — закричав.

1. Читай текст з правильною інтонацією.
2. Знайди в тексті й зачитай опис лисиць.
3. Як поводилися лисиці?
4. Чому шофер загальмував, побачивши на дорозі лисиць? Про що свідчить його вчинок?

по-зна-йо́-ми-ли-ся нав-ко́-ло схо-ва́в-ся
по-гля-да́-є впі-зна́-є ко-жу-шко́-ві

Як Білка і Заєць одне одного не впізнали

(Казка)

Якось улітку познайомилися Білка і Заєць та й стали друзями. Прийшла зима. Випав сніг, і все навколо стало біле-біле. Білка жила в дуплі на високому дереві. А Заєць під кущем калини сховався.

Поглядає білка з дупла на Зайця і не впізнає. Улітку Заєць був сірий, а став білий, як сніг. «Мабуть, це не він», — думає Білка. А Заєць теж Білки не впізнав. Та його знайома Білка була в рудому кожушкові, а ця в сірому.

Аж тоді вони впізнали одне одного, як…

1. Уважно читай початок казки. Продовж казку далі.
2. Коли познайомилися Білка й Заєць? Якими вони були влітку?
3. Де Білка й Заєць жили взимку? Якими вони стали?
4. Поміркуй, коли друзі впізнають одне одного. Що стається в природі?
5. Уважно розглянь малюнки. Перекажи казку за малюнками. Почни розповідь так:
   Спочатку… Потім…

Сніг і Заєць

(Українська народна казка)

Каже Сніг Зайцеві:

— Чогось мені голова заболіла.

— Мабуть, ти танеш, — сказав Заєць. Сів на пеньок і гірко заплакав.

— Шкода мені тебе, Сні-жень-ку. Я від лисиці, від вовка, від мисливця в сніг заривався, ховався. Як я тепер без тебе житиму? Піду до Господаря лісу, проситиму, хай він тебе збереже для мене.

Почув Зайця Господар лісу. Прохання його вислухав та й каже:

— Із сонцем змагатись не берусь, снігу зберегти не можу. Зате кожушок твій білий зміню на сіренький.

Зрадів Заєць…

1. Чому Зайчик заплакав після розмови зі Снігом?
2. Зачитай, як Сніг допомагав Зайчику ховатися від ворогів.
3. Знайди й зачитай, що пообіцяв Зайчику Господар лісу.
4. Пригадай і розкажи, коли Зайчик міняє білу шубку на сіру. Для чого він це робить?
5. Закінчи казку так, щоб Господар лісу виконав свою обіцянку.
6. Як ти розумієш прислів'я: *Лютий лютує, та весні дорогу готує*?

Загадка

Влітку носить сіру шубку,
взимку — білого кожуха.
Має з тріщиною губку,
косі очі й довгі вуха.

(*Заєць*)

на-льо́-ти со́-ня-шни-ках ко-но́п-лях
го́р-неть-ся від-лі-та́-ють пе-ре-се-ля́-ють-ся

Переконав

Шкодять горобці. Коли хліб вистигає, на просо нальоти роблять. А те ви знаєте, що горобці більшу частину року комах їдять і дітей комахами годують? А насіння з бур'янів хто їсть?

От щиглі або коноплянки і на соняшниках, і на конопляхпасуться, а ніхто їх за те не лає. Бо красиві пташки і співають добре. Та горобець теж по-своєму красивий і співає. А як він до людей горнеться! Всі пташки або відлітають на зиму, або переселяються у більш теплі місця, а горобець як оселився у вашій садибі, — так на все життя. В холодні зими на льоту падає, гине від морозу, а свого двору не кидає…

Валентин Литвиненко

1. Читай текст уважно. Правильно вимовляй кожне слово.
2. Розкажи, що їдять горобці більшу частину року.
3. Де оселяються горобці? Чи кидають вони на зиму рідну домівку?
4. Чому взимку горобцям потрібно допомагати? Знайди про це в тексті й зачитай.

* * *

Хоч і є часом причина
нам кричать тобі «а киш!» —
все ж великий молодчина,
що від нас ти не летиш!..

Грицько Бойко

1. За що поет хвалить горобчика?
2. Читай вірш виразно.

сні-го-ви́-ці
від-чу-ва́ть
пе-ре-бра́-лись
дріб-ни́-ця
за-ві-рю́-ха
за-мер-за́ть

Крихта хліба

З лісосмуг, де свищуть сніговиці,
де не стало корму і тепла,
перебрались лагідні синиці
у садки до нашого села.

В завірюху, ожеледь, морози
стукають синиці у вікно,
з горобцями ділять на дорозі
крихту хліба мерзлу і зерно.

Пригощав пташок я з годівниці
і почав нарешті відчувать,
що **для когось крихта — це дрібниця,**
а для пташки — жить чи замерзать.

Анатолій Качан

Лісосму́га — смуга лісових насаджень уздовж дороги.
Сніговиця — сильний вітер зі снігом, завірюха.

1. Читай вірш уважно, чітко й правильно вимовляй закінчення слів.
2. Розкажи, як живеться пташкам узимку.
3. Як ти гадаєш, чому синиці взимку перебираються ближче до людських осель?
4. Як ти й твої друзі допомагаєте пташкам пережити сувору зиму?
5. Пригадай, що люблять їсти синички, а що — горобчики.
6. Ще раз прочитай виділені слова. Поміркуй, чому крихта хліба рятує пташці життя.

Лісове озеро

— До нашого озерця підемо! — сказав Ігоркові тато.

— Будемо рибу ловити, — зрадів хлопець.

— На цей раз рятувати, — загадково усміхнувся тато.

І ось вони в лісі біля озерця. Озерце снігом замело, тільки на середині крига чиста-пречиста. Ігорок побіг туди, заглянув крізь лід і страшенно здивувався: на нього звідусіль дивилися… риб'ячі очі.

— Чого вони тут? — чудувався Ігор.

А тато вже рубав лід.

— Кисню їм, синку, не вистачало…

І великі, й малі рибки пливли до ополонки, навіть вистрибували з води. Один окунець на лід вискочив.

Ігорок обережно взяв його і вкинув до ополонки*.

— Живи! — сказав.

За *Анатолієм Давидовим*

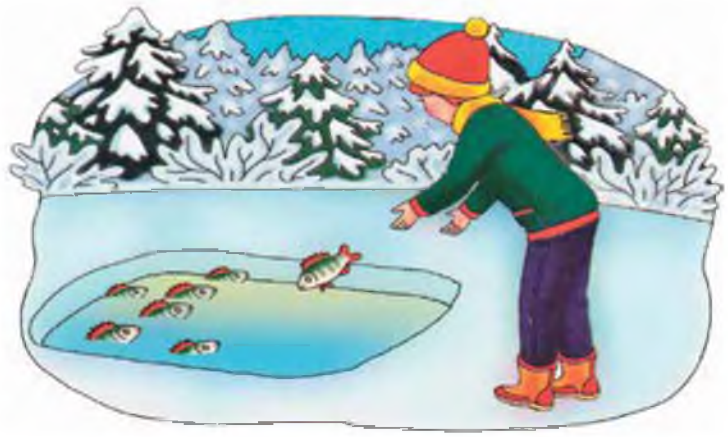

1. Чому хлопчик із батьком прийшли взимку до лісового озерця?
2. Для чого батько рубав лід на озерці?
3. Доведи, що Ігор і батько — добрі, чуйні люди, захисники природи.
4. Розкажи, як учні твого класу допомагають узимку птахам.

Усміхнись!

Не розгубився

Учитель: Діти, тепер ви знаєте, що під час нагрівання тіла розширяються, а як їх охолодити, то стискаються. Миколко, наведи приклад.

Учень: Улітку, як пече сонце, день довгий-довгий. А як узимку холодно, то він і куций*, як у зайця хвіст.

Уважно читай усмішку. Який приклад ти можеш навести?

«Полярник»

— Тату, коли я виросту, то буду полярником.

— Дуже добре, синку!

— Я вже зараз хочу готуватися до цього!

— Як саме?

— А ти щодня купуй мені морозиво, щоб я звикав до холоду!

Поміркуй, як потрібно готуватися до професії полярника.

Серйозна причина

— Петрику, чому ти так погано вчишся, а Василько — добре?

— Бо він на два двори ближче до школи живе.

Поміркуй, чому насправді Василько добре вчиться.

Вимов швидкомовку

У бобра добра багато, та найбільше в ній багатство —
у бобра багата хата, це бобриха й бобренятство.

Євген Гуцало

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ І ВМІННЯ

Пригадай

1. Назви зимові місяці. Чому грудень називають воротами зими? У якому місяці зима закінчується?
2. Яке найперше свято січня дуже люблять діти? У яких творах про це йдеться? Прочитай напам'ять вірш про Новий рік, який ви вчили в класі.
3. У яких творах розповідається про українські народні свята, що їх святкують у січні?
4. Яку казку для дітей написала українська поетеса Леся Українка? Коротко перекажи казку.

Поясни

1. Які ознаки зими? У яких творах про це розповідається?
2. Які пісні співають діти в зимові свята?
3. Як ви з однокласниками допомагаєте птахам вижити в холодну зиму?
4. Яка біда навчила горобчика — героя казки Лесі Українки «Біда навчить»? Як змінилося ставлення горобчика до праці?
5. Як лісові жителі допомогли одне одному вижити в холодну зиму? У якій казці про це розповідається?

Продовж думку

1. Я люблю Новий рік, тому що…
2. Узимку птахам потрібно допомагати, бо їм…
3. У холодну зиму риби у ставках, річках і озерах теж потребують допомоги, тому що…
4. Учні мого класу підгодовують птахів узимку, щоб…

У СВІТІ КАЗКИ ЧАРІВНОЇ

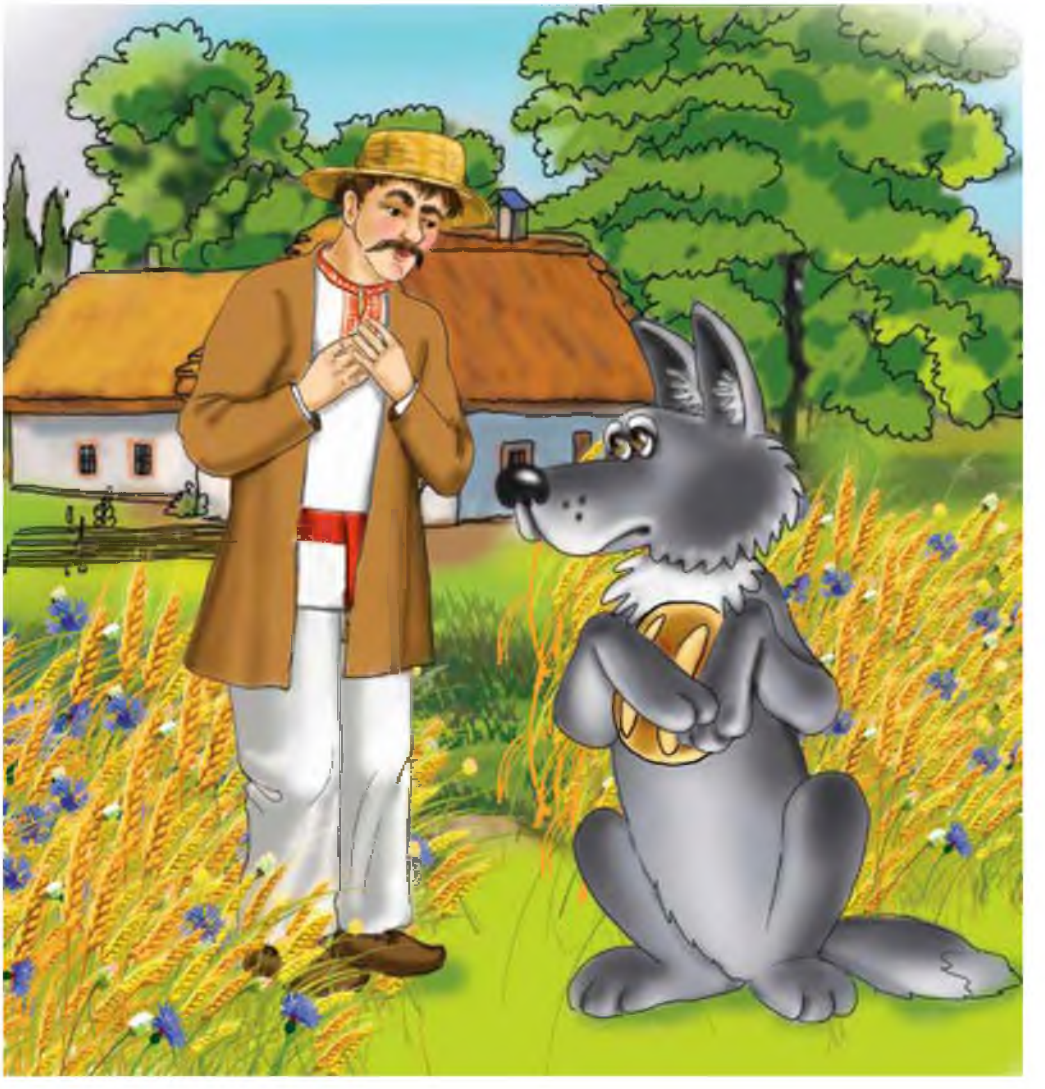

А казка, діти, справжнє диво,
там подвиги й пригоди є.
Вона кінчається щасливо,
там місце кожному своє.

Надія Красоткіна

пра-цю-ва́в	за-не-ду́-жав	об-роб-ля́й-те
пе-ре-ко-па́-ли	за-са-ди́-ли	кар-то́п-ля
вро-ди́-ла-ся	по-мо-ло-ти́-ли	бо́-рош-но

Закопане золото*

(Українська народна казка)

Мав батько трьох синів. Були вони дуже ліниві.

Але тато працював-працював, та й занедужав. Прийшли сини, питають:

— Тату, ти вмираєш, а що нам лишаєш?

— Діти, шукайте в землі золото. Копайте город, оріть ниву*, садіть, обробляйте — там і золото знайдете.

Перекопали весь город — не знайшли золота, засадили картоплею — вродилася їм добра картопля. Пішли ниву копати. Скопали ниву — нема золота, але посіяли яру* пшеницю — вродилася пшениця. Помолотили, відвезли зерно до млина, намололи борошна, напекли хліба.

Відтоді земля давала їм золото: родився хліб.

1. Читай казку уважно, дотримуйся правильної інтонації.
2. Чому батько заповідав синам копати город, орати ниву?
3. Чому хліб називають золотом? Яке значення має хліб для людини?
4. Знайди в тексті й зачитай, як працювали брати.
5. Поміркуй, чи є золотом знання, здобуті тобою в школі.
6. Чого навчає нас ця казка?

Прислів'я

Землі кланяйся низько — до хліба будеш близько.

Як буде хліб, буде і пісня.

вро́д-ли́-ва дзе́р-ка-лом від-ле́-жусь

Казка про бабу, внучку та Жучку

(Українська народна казка)

Жили собі в одному селі баба, внучка та Жучка. Прийшла весна. Всі на полях та в городах працюють, тільки баба, внучка та Жучка з двору не виходять.

— Ох, ох, недовго вже мені ряст топтати, — каже баба, — помру до осені, навіщо ж дарма сіять-садить.

— Ах, ах, яка я вродлива! — ахає перед дзеркалом внучка. — До осені заміж вийду, навіщо мені працювати?

— Гав, гав, зиму я без баби і внучки не переживу, нехай хоч перед смертю відлежусь, — думає Жучка.

Прийшла осінь. Баба не вмерла, внучка заміж не вийшла, Жучка не згинула. А комора порожня. Як їм зиму прозимувати?

Отак-то! **Поки живеш на світі — працюй!**

Ряст — ранні весняні квіти; **ряст топта́ти** — жити.

1. Читай казку уважно, правильно вимовляй кожне слово.
2. Як постраждали через лінощі баба, внучка і Жучка?
3. Поміркуй і скажи, чого навчає нас ця казка.
4. Прочитайте в класі казку в особах. Дотримуйтеся інтонації.

* * *

Жив собі зайчик в бузиновій хатці.
Сіяв моркву, редьку і капусту,
щоб не було в животику пусто,
а в коморі щоб лежало густо.

Олександр Олесь

1. Читай вірш спочатку голосно, а потім тихо.
2. Поясни, що означають слова: *В коморі щоб лежало густо.*

Без труда нема плода

(Українська народна казка)

Якось один чоловік почастував вовка хлібом.

— Ну й смачний, — похвалив вовк. А далі й питає: — А де ти його взяв?

— Та де взяв! Землю виорав…

— І все?

— Ні, потім посіяв жито…

— І вже маєш хліб?

— Та ні, — каже чоловік. — Почекав, поки жито зійшло, виросло, поспіло. Потім я його вижав, змолотив, намолов борошна, замісив тісто й аж тоді напік буханців.

— Що смачний хліб, то смачний! — сказав вовк. — Та скільки ж коло нього походити треба!

— Твоя правда, — сказав чоловік. — Клопоту багато. Але без труда нема плода.

Кло́поту — роботи.

1. Читай казку уважно, правильно вимовляй слова.
2. Як ти розумієш вислів: *Без труда нема плода*?
3. Поясни, що ми називаємо словом *хліб*. Використай слова з тексту казки.
4. Розкажи, як до нас приходить хліб.
5. Прочитайте в класі казку в особах. Дотримуйтеся інтонації.

Вимов швидкомовку

На печі, на печі
смачні та гарячі калачі.
Хочеш їсти калачі —
не сиди на печі.

Поясни, як ти розумієш друге речення швидкомовки.

Заєць-хвалько

(Українська народна казка)

Був собі заєць у лісі. Влітку було йому добре, а взимку погано — доводилось до селян ходити, на току овес красти. Приходить він якось на тік*, а тут уже зайців цілий табун*. От він і почав перед ними вихвалятись:

— У мене не вуса, а вусища, не лапи, а лапища, не зуби, а зубища — я нікого не боюсь.

Зайці й розповіли тітці вороні про цього хвалька. Тітка ворона пішла хвалька шукати та знайшла його під корчем. Злякався заєць:

— Тітко вороно, я більше не буду хвалитись!

Одного разу сиділа ворона на паркані, та схопили її собаки. Побачив це заєць та й думає: «Як би вороні допомогти?» Вискочив на горбок і сів. Собаки побачили зайця — та за ним, а ворона враз і підлетіла знов на паркан. А заєць від собак утік.

Трохи згодом ворона знов зустріла цього зайця й каже йому:

— От тепер ти не хвалько, а молодець!

1. Як жилося зайцю влітку й узимку?
2. Як поводився заєць перед іншими зайцями?
3. Поясни значення слів: *вуха, вуса, вусища, лапи, лапища, зуби, зубища.*
4. Як тітка ворона перевиховала зайця? Як заєць їй віддячив?
5. Складіть у класі план казки. Перекажи казку за складеним планом.

Прислів'я

Не хвали себе сам, хай тебе інші похвалять.

ба-ра́н-чик пі́в-ни-чок по-ста́-ви-ли
під-пе́р-ті роз-бі-жи́ть-ся же́р-доч-ці

Волик, баранчик, півничок і качечка

(Українська народна казка)

От були собі волик, баранчик, півничок і качечка. От вони поставили в лісі хатку і там жили. А вовк про те почув і хотів їх з'їсти, щоб самому в тій хатці жити зі своїми дітками.

Уночі приходить вовк. До дверей — а вони підперті. От він і каже:

— Волику, волику, відчини!..

Волик не відчиняє. Тільки-но вовк виломив двері, а волик рогами та й припер його до стіни. А баранчик як розбіжиться та все вовка рогами, та все його рогами, рогами…

А качечка з покуття* примовляє:

— Так, так!

А півень на жердочці кричить:

— Ку-ку-рі-ку, подайте мені його сюди, я його ще краще!

Вовк насилу видерся та й утік. А волик, баранчик, півничок і качечка паслися собі в лісі.

1. Читай казку уважно. Звертай увагу на знаки.
2. Розкажи, як волик, баранчик, півничок і качечка врятувалися від вовка.
3. Як ти й твої друзі допомагаєте одне одному?
4. У класі прочитайте казку в особах. Дотримуйтеся інтонації.

Прислів'я

Де дружні, там і сильні.

Дружній череді* і вовк не страшний.

зми́-луй-ся бо́р-са-єть-ся пе-ре-гри́з-ла

У пригоді

(Українська народна казка)

Пішов раз Лев на лови і зустрів Мишку. Хотів її з'їсти, вже й лапою придушив. А Мишка й каже йому:

— Не їж мене, змилуйся наді мною! Я тобі за це в пригоді стану!

— Ти мені в пригоді станеш?

Зглянувся Лев, пустив Мишку.

Коли це, за яким часом, попався Лев у тенета*. Б'ється, борсається в тенетах, нічого не зробить. Аж де не взялася Мишка — одну петельку перегризла, другу… Як заходилась, то таку дірку в тенетах зробила, що й Лев виліз! Тоді Мишка й каже Левові:

— А що, бачиш, і я, маленька Мишка, тобі в пригоді стала!

Ло́ви — полювання.
В приго́ді ста́ну — знадоблюся.

1. Читай казку уважно. Слова Лева й Мишки читай з правильною інтонацією.
2. Яка пригода сталася з Мишкою?
3. Чому Лев не повірив Мищці, що вона стане йому в пригоді?
4. Яка біда сталася з Левом? Як Мишка йому допомогла?
5. Розкажи, як ти й твої однокласники допомагаєте слабшим або меншим.

Прислів'я

Хочеш собі добра — не роби нікому зла.

Рукавичка

(Українська народна казка)

Ішов дід лісом та й загубив рукавичку.

От біжить мишка, улізла в ту рукавичку та й каже: «Тут я буду жити!»

Коли це жаба стрибає та й питає:

— А хто, хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка. А ти хто?

— Жабка-скрекотушка. Пусти й мене!

— Іди!

От уже їх двоє. Коли біжить зайчик, прибіг до рукавички та й питає:

— А хто, хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка. А ти хто?

— А я зайчик-побігайчик. Пустіть і мене!

— Іди!..

1. Уважно читай початок казки. Розкажи, що було далі.
2. Поміркуй, чи правильно робили тварини, що пускали всіх у рукавичку. Якими словами можна про них сказати: *дружні, жадібні, добрі, злі*?
3. Розіграйте в класі казку в особах. Дотримуйтеся інтонації.

Прислів'я

Хто іншим добра бажає, той і собі має.

гле́-чик встро-ми́-ла звіль-ни́-ла-ся

Лисиця і глечик

(Українська народна казка)

Жили собі дід і баба. Якось літом пішли вони в поле жати. І взяли із собою глечик молока.

Прийшли в поле, баба й каже:

— Де б це глечика в тінь поставити?

— Постав, бабусю, під кущем.

Послухала баба діда і поставила глечик під кущем.

От пішли вони жати. Жнуть та й жнуть.

Аж біжить лисичка. Побачила глечика, випила з нього молоко, а голови назад не витягне. Ходить, крутить головою, приказує:

— Ну, глечику, пожартував — і годі. Випусти мою голі-вонь-ку!

А глечик не відпускає, хоч що роби.

— Підожди ж, клятий глечику! — каже лисичка. — Ось я тебе втоплю.

Побігла вона до річки. Встромила голову в воду. Наповнився глечик водою, а лисиця — і скупалася.

Промокла лисиця, ледве звільнилася від глечика й побігла в ліс.

1. Читай казку уважно, дотримуйся інтонації.
2. Яка пригода сталася з лисичкою?
3. Як лисичка надумала покарати глечика?

Загадка

Вовку-брату я сестриця,
а зовуть мене … .

(*лисиця*)

Упізнай казку й розкажи її

Невдячна Мишка

У хвилину пе-ре-по-чин-ку зиркнув дятел Молоточок униз. І побачив за-сму-че-ну Мишку.

— Захворіла, Сіроманко?!

— Ву-ву-вушко болить…

— Вушко? То не біда! У нас ґава Карра, знаєш, який спеціаліст!

— Хто там на прийом? — двері відчинилися, і на порозі з'явилася ґава Карра в білосніжному халаті.

— Знову не-о-бе-реж-но зерном ласувала?

Карра спритно дістала з вуха Мишки жовте пшеничне зернятко.

— Забирай, та надалі гляди мені, будь обережна…

Мишка раптом засунула його до рота.

Карра повернулася до Молоточка:

— Ти бачив таке?! Навіть «дякую» не сказала…

Мишку мов вітром здмух-ну-ло зі стільця. Вже від дверей повернулася і пискнула:

— Дякую, Карро! Зернятко було таке смачненьке…

Марія Пономаренко

Мов ві́тром здмухну́ло — швидко втекла.

1. Читай казку уважно. Чітко вимовляй кожне слово.
2. Поясни, чому в Мишки заболіло вушко.
3. Хто допоміг Мишці?
4. Що зробила Мишка з зернятком?
5. Чи можна назвати Мишку вихованою, чемною? Які слова ввічливості вона мала сказати ґаві Каррі?
6. Чого навчає нас ця казка?

Упізнай казку й розкажи її

на-по-ло-ви́-ну ви́-пір-ну-ла ві-ддя́-чи-ти
не-скро́м-но за-кін-чи́в у-сміх-ну́-ла-ся

Соловей і Золота Рибка

У саду жив Соловей. У саду був ставок, а в ставку жила Золота Рибка.

Золота Рибка наполовину випірнула з води і вони стали розмовляти.

— Добрий день, — сказав Соловей.

— День добрий, — хитнула Рибка.

— Хочеш, я тобі заспіваю? — запитав Соловей.

— Дуже хочу! — відповіла Золота Рибка.

І Соловей заспівав…

«Як віддячити йому? — подумала Золота Рибка. — Сказати: "Якщо хочеш — дивись на мене", — нескромно…» Тому, коли Соловей закінчив співати, Золота Рибка усміхнулася й сказала:

— Дякую!

Віктор Хмельницький

1. Читай казку, чітко, правильно вимовляючи кожне слово.
2. Доведи, що Золота Рибка й Соловей були вихованими, чемними.
3. Як Золота Рибка віддячила Солов'ю за спів?
4. Пригадай, які ти знаєш слова ввічливості. Коли їх уживають?
5. Прочитайте в класі казку в особах.

Прислів'я

Дерево пізнається за плодами,
а людина — за ділами.

Ведмідь і павучок

(Українська народна казка)

Одного разу ведмідь заліз у свій барліг і глибоко заснув. А коли прокинувся, то побачив, що по його лапці повзе павучок.

— Що це ти собі надумав? По мені, ведмедеві, лазити?!

— Даруйте, дядьку, я більше не буду. Відпустіть мене, я вам ще в пригоді стану.

Через деякий час у ліс прийшли мисливці. Бідний ведмідь не знав, куди подітися, щоб урятуватися. Угледів яму і скочив туди.

Павучок це бачив і одразу про все здогадався. Поліз до тої ями і швидко обснував її густою павутиною. Посидів трохи, аж тут біжать мисливці.

— А може, наш бурмило* сидить у тій ямі? — сказав один.

— Хіба ти не бачиш, — там повно павутиння. Якби ведмідь заліз туди, то павутиння порвав би.

Постояли та й пішли далі.

Лізе ведмідь з ями й очам своїм не вірить — яма поснована павутинням, а павучок гойдається на ньому й сміється.

— Бачите, дядьку, якби не моє павутиння, то вас давно не було б на світі. Ви мене тоді пожаліли, то й я вас пожалів. Як кажуть: «Старе добро не забувається».

Відтоді ведмідь ставився до павучка з великою повагою і вдячністю.

1. Як ведмідь спочатку поставився до павучка?
2. Яка біда спіткала ведмедя?
3. Як павучок урятував ведмедя?
4. Чого навчає нас ця казка?
5. Прочитайте в класі казку в особах.
6. Як ти розумієш слова: *За добро добром платять*?

Усміхнись!

Чому риби не розмовляють?

Учителька: А скажи, Андрійку, чому риби не розмовляють?

Учень: А ви спробуйте пірнути у воду й щось промовити.

1. Чому риби не розмовляють?
2. Хто може розмовляти?

Пожалів щуку

Михайликів батько приніс із риболовлі живу щуку. Рибина часто і широко роззявляла рот.

— Мамо, — покликав Михайлик. — Поклади щуку спати, бо вона вже позіхає.

Чому рибина роззявляла рот? Чого їй хотілося?

Літера «О»

Колись одному чоловікові треба було написати листа до Житомира. Він попросив свого сусіда написати адресу на конверті.

— Слухай, — каже сусід, — давай краще напишемо в Одесу: я дуже красиво пишу букву «О».

1. Як ти гадаєш, чи дійде лист до Житомира, якщо в адресі буде вказано Одесу?
2. Уважно розглянь усі записи у своєму зошиті з української мови. У тебе всі букви написано красиво? Дотримуйся правил написання кожної букви, тоді зможеш правильно написати будь-яке слово.

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ І ВМІННЯ

Пригадай

1. Які казки цього розділу розповідають про важливість людської праці?
2. Що знайшли брати в казці «Закопане золото»?
3. Подумай, до яких казок підходять прислів'я:
   - *Хто не працює, той не їсть;*
   - *Друзі пізнаються в біді;*
   - *Не хвались язиком, а хвались ділом.*
4. Героїні якої казки через небажання працювати залишилися на зиму без їжі?

Поясни

1. Героїв яких казок зображено на малюнках? Користуючись малюнками, розкажи епізод з кожної казки.

2. Як ти розумієш слова: *Без труда нема плода*? Про що йдеться у казці, що має таку назву? Які плоди ти здобуваєш, навчаючись у школі?
3. Які казки навчають бути чемними, вдячними? Як це проявилося у вчинках героїв казок?

Продовж думку

1. Заєць хвалився і…
2. Ніколи не треба брати чужого, щоб не сталося так, як із лисичкою з казки…

НАДІЙШЛА ВЕСНА ПРЕКРАСНА

Весно, весно! Перші квіти
розцвітають на землі.
Сині проліски привітно
зводять вінчики малі.

Наталя Забіла

бе́-ре-зня у-смі-ха́-єть-ся
про-клю́-нув-ся крих-ко́-му

Прийшла Весна

(Казка)

Перше березня. Прийшла Весна! А навколо лежить Сніг, дерева сонні й чорні. Одне тільки Сонце, побачивши Весну, усміхається.

— Сонце усміхається, — за-цві-рінь-ка-ли Горобці.

— Ка-ар! Кому? — закричала Ворона.

— Усім-усім-усім! — проклюнувся в крихкому снігу Струмок. І за-дзюр-чав на весь світ. — Весна! Весна! Весна!

— Весна! — почув Ведмідь і миттю позбувся сну.

Віктор Хмельницький

1. Читай казку уважно, дотримуйся інтонації.
2. Чому Сонце зраділо Весні? Кому воно усміхається?
3. Подумай і розкажи, чому весні радіють усі: люди, тварини, птахи, рослини.
4. Які ти знаєш пори року? Як змінюється природа кожної пори року?
5. Прочитайте в класі казку в особах.

Прислів'я

У березні сім погод надворі:
сіє, віє, крутить, мутить, рве, зверху ллє, знизу мете.

У весняну погоду і сумний веселим буває.

Весняні місяці: березень, квітень, травень.

Як приходить весна

(Казка)

Зустрілись якось на кущі глоду дві сойки. Одна каже:

— Ну й холоднеча! За-ба-ри-ла-ся весна, не йде до нас.

А друга їй:

— Напевно, десь у снігу загрузла, не до-бе-реть-ся ніяк.

Перша сойка каже:

— Щоранку сиджу на верхівці дуба, все весну виглядаю.

— І я, — мовить друга. — Моя сосна вища за твій дуб. Вона і на пагорку стоїть, однак не видно весни.

— І дарма ви там сидите, — почувся нараз тоненький голосок. — Ви краще на землю подивіться!

Глянули сойки на землю, а на снігу проліски то тут, то там видніють.

Ось як непомітно весна підкралася!

Змахнули весело крилами пташки і полетіли в ліс розповісти подружкам цю радісну новину.

Олег Буцень

1. Читай казку уважно, дотримуйся інтонації.
2. Поміркуй, чому сойки не побачили приходу весни.
3. Хто сповістив пташок про прихід весни?
4. Пригадай і назви ознаки ранньої весни.
5. Поспостерігай, як приходить весна у твоє місто (село). Що сповіщає про прихід весни?
6. Розкажи, як ви з однокласниками приготувалися зустріти весну.
7. Складіть у класі невеличку розповідь на тему **«Зустрічаємо весну»**.

про-мі́-ння	стру-мо́ч-ки	при-бу-ва́-ють
зу-стрі-ча́-ють	ве-сня́-ни́х	при-крі-пи́-ли
хло-п'я́-та	при-в'я-за́-ли	си-ни́ч-ни-ки

Друзі птахів

Настала весна. Тепле проміння сонця зігнало сніги. З гір потекли струмочки. Зеленіє молода травичка. Кожного дня прибувають з вирію перелітні птахи.

Діти зустрічають весняних гостей. До їх зустрічі готувалися давно. Олесь та Петрик прикріпили на бере́зі шпаківню. Інші хлоп'ята прив'язали синичники.

Дружні птахи почали носити у свої хатки травичку і пір'я. Незабаром у них будуть маленькі пташенята.

За *Віталієм Біанкі*

1. Читай текст уважно. Правильно вимовляй слова.
2. У яку пору року відбувалися описані події?
3. Розкажи, як діти приготувалися зустрічати весняних гостей.
4. Поміркуй, чи сподобалися птахам нові будиночки.
5. Пригадай, які птахи першими повертаються з теплих країв.

Прилетіли шпаки

Прилетіли шпаки,
дорогі співаки,
прилетіли весну зустрічати.
У шпаківнях нових
скоро будуть у них
жовтороті малі шпаченята.

Грицько Бойко

Вивчи вірш напам'ять.

вес-ня́-ни́й стур-бу-ва́в-ся за-спі-ва́в
го-роб-ли́ч-ка су-сі́д-ньо-му ку-бе́ль-ці

Шпак прилетів

Був тихий весняний ранок. На голій кленовій гілці голосно заспівав Шпак.

Шпаків спів почув Горобець. Йому не хотілося рано вставати. Та як почув Шпака, стурбувався. Розбудив Горобличку, що спала в сусідньому кубельці:

— Шпак прилетів! Тепер нам доведеться раніше вставати, бо за Шпаком важко буде їжу здобувати. Він скрізь устигне перший…

Горобличка зітхнула й каже:

— Спасибі Шпакові, будитиме тебе, ледаря.

Василь Сухомлинський

1. Читай оповідання уважно. Правильно вимовляй кожне слово.
2. Чому слова *Шпак, Горобець, Горобличка* надруковано з великої букви?
3. Чому Горобець стурбувався, коли почув спів Шпака? Знайди й зачитай речення, які це пояснюють.
4. Хто з птахів старанний, працьовитий, а хто — лінивий?
5. Хто з твоїх однокласників подібний поведінкою до Шпака, а хто — до Горобця? Як ви їх виховуєте?

Загадка

Зелені сади, і ліси, і поля —
то все наша рідна квітуча … .

(*земля*)

9 березня — день народження Тараса Шевченка

Тарас Григорович Шевченко

Тарас Григорович Шевченко — славетний український поет і художник. У дитинстві він рано залишився сиротою, зазнав чимало бідувань. Та хлопець навчився грамоти, з малих літ виявляв здібності до малювання і складання віршів.

У своїх віршах Тарас Шевченко мріяв про волю і щастя для рідного народу.

Шевченко дуже любив Україну, її роботящий народ, чудову природу. Про них він написав багато віршів. Його вірші в Україні ніколи не забудуть. Багато віршів поета стали піснями, які співають українці.

1. Читай текст уважно. Правильно вимовляй кожне слово.
2. Про кого й про що писав у своїх віршах Тарас Шевченко?
3. Чому Тараса Шевченка називають *славетним поетом*?

* * *

Встала й весна, чорну землю
сонну розбудила,
уквітчала її рястом,
барвінком укрила;
і на полі жайворонок,
соловейко в гаї
землю, убрану весною,
вранці зострічають.

Тарас Шевченко

Вивчи вірш напам'ять.

Тарас Шевченко — школяр

Сидить Тарас між школярами. Лобатий, чуб білий, обличчя смагляве, а очі ясні та сині.

У школі тільки його і чути.

Стрінувся якось із дяком* Тарасів батько:

— А як там, пане дяче, мій Тарас?

— Часинки не посидить тихо. Уже йому й дістається від мене — не помагає.

— Та він у нас і не такий уже розбіяка: як до нього добре — він удвічі добрий. Тонкослізий — що жалісне почує, зараз плакать. Ну й упертий, нема чого ховати. Ну, а як йому грамота?

— Грамота йому — в руку. Пам'ять добра.

— Та й я так гадаю, що грамоту він поборе. Що з нього буде?

— А що ж із нього буде? Щось вийде, а що — буде видно колись.

За *Степаном Васильченком*

1. Уважно читай розмову Тарасового батька з дяком. Як кожен відгукнувся про Тараса?
2. Знайди й прочитай словесний портрет малого Тараса.

* * *

Тихо надворі.
Ні вітру, ні хмар.
Ані шелесне
верба височенька.

Наша Оленка
відкрила «Кобзар»,
вголос читає
Тараса Шевченка.

Вадим Скомаровський

Читай вірш правильно, чітко вимовляй слова.

най-рід-ні́-ші тру-дів-ни́-цю при-го-лу́-би-ти
за-сту-ди́в-ся гос-по-да́р-ства ху-до́ж-ник

Тарас Шевченко

Дорогі, найрідніші для дітей мати й батько. І Тарас любив свою ніжну, ласкаву трудівницю-маму. Вона часто хворіла і, коли йому було дев'ять років, тяжко занедужала й померла.

Тяжке життя настало для сиріт. Ні́кому було приголубити, їсти зварити, сорочку випрати. Батько щодня на панщині, змарнів…

Батько часто вирушав з панською хурою* в далеку дорогу і застудився. Привезли здалеку зовсім хворого. Перед смертю батько ласкаво подивився на Тараса і сказав, що з господарства синові нічого не треба, з нього вийде неабищо. Не помилився батько — **з Тараса Шевченка вийшов великий художник і народний поет**.

Дмитро Красицький

Неаби́що — щось незвичайне.

1. Розкажи, як жилося малому Тарасові після смерті матері.
2. Як справдилися слова батька про майбутнє Тараса?

* * *

Ой діброво* — темний гаю!
Тебе одягає
тричі на рік… Багатого
собі батька маєш.

Тарас Шевченко

Поміркуй, який батько тричі на рік одягає діброву.

кос-мі́ч-на кос-мо-на́вт ви́-пов-ни-ло-ся
не-за-ле́ж-но-ї на-зи-ва́-єть-ся здій́-сню-ють-ся

Зоряний злет України

Україна — космічна держава.

Леонід Каденюк — перший космонавт* незалежної України. Коли йому йшов десятий рік, у небо злетів незабутній Юрій Гагарін. Коли з космосу пролунали позивні* нашого земляка Павла Поповича, Леонідові Каденюку виповнилося о-ди-над-цять. І ось він сам вирушив у зоряний світ.

19 листопада 1997 року відбувся політ Леоніда Каденюка в космос. Перший космонавт незалежної України зі свого невеличкого космічного корабля бачив нашу планету, яка називається Земля. На цій планеті живуть усі люди.

Космічні польоти здійснюються для добра людей.

За *Валентином Богаєвським*

1. Читай текст уважно, чітко вимовляй кожне слово.
2. Хто перший космонавт незалежної України?
3. Коли відбувся політ Леоніда Каденюка в космос?
4. Хто був першим космонавтом у світі?
5. Для чого здійснюються космічні польоти?

Усміхнись!

Батькова порада

— Татуню, мені так часто сниться, що я космонавт. Що треба зробити, щоб стати космонавтом?

— Треба менше спати, сину!

зма́-леч-ку вес-ня́н-ки га-ї́в-ки

Українська пісня

Українці дуже люблять співати. Наші предки знали багато пісень. Дорослі співали на свята, під час відпочинку, на роботі. Дітей змалечку привчали до пісні. Мати над колискою не-мов-ля-ти тихенько співала колискову. Діти підростали і вчилися співати веснянки, гаївки, водити хороводи*, танцювати веселі танці.

Українські народні пісні люблять в усьому світі.

1. Читай текст уважно, правильно вимовляй кожне слово.
2. Коли співали українці?
3. Розкажи, як українці привчали дітей до пісні.
4. Пригадай, які колискові пісні, веснянки ти знаєш.

Подоляночка*

(Народна дитяча пісенька)

Десь тут була по-до-ля-ноч-ка,
десь тут була мо-ло-де-сень-ка.
Тут вона стала,
до землі припала,
личка не вмивала,
бо води не мала.
Ой устань, устань, подоляночко,
обмий личко, як ту скляночку.
Біжи до Дунаю*,
бери ту, що скраю.

1. Знайди в тексті ласкаві слова. Придумай з ними речення.
2. Поміркуй, чого навчає нас пісня. Відповідь доповни словами з тексту.

Ой весна, весна — днем красна

(Українська народна пісня)

Ой весна, весна — днем красна,
що ти, весно, принесла?
— Принесла я вам літечко,
щоб вродилось житечко,
ще й озимая пшениця,
і усякая пашниця,
ще й чарівні квіточки,
щоб квітчались діточки.

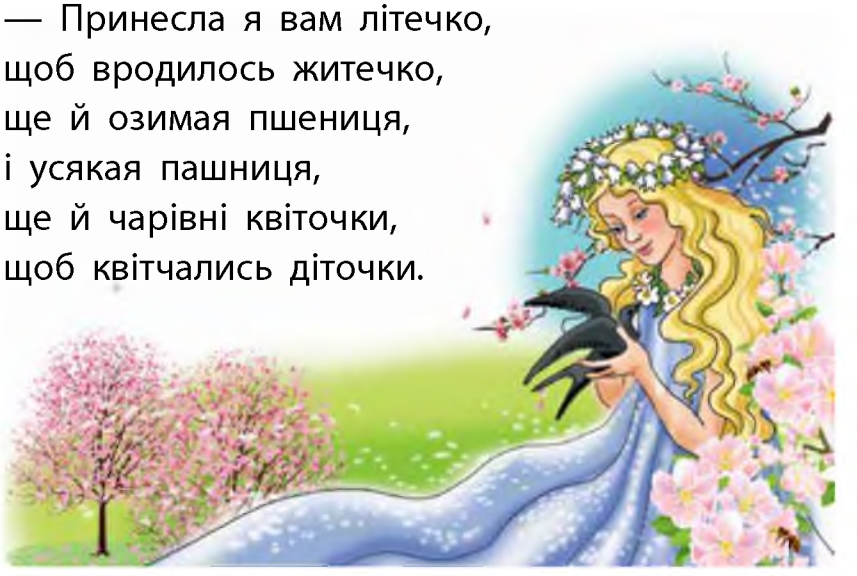

Озимая пшениця — пшениця, яку посіяли восени.
Пашниця — різні хлібні рослини.

1. Читай пісню з радісною інтонацією.
2. Подумай і розкажи, що весна приносить людям.

Благослови, мати

(Веснянка)

Благослови, мати,
весну закликати!
Весну закликати,
зиму проводжати!

Весну закликати,
зиму проводжати!
Зимочка в возочку,
літечко в човночку!

1. Читай веснянку уважно. Що просять діти в матері?
2. Вивчи веснянку напам'ять.

1. Уважно розглянь малюнок. Яку пору року на ньому зображено?
2. Які зміни відбуваються навесні в природі?
3. Поміркуй і розкажи, які зміни відбуваються навесні в праці й відпочинку людей.
4. Пригадай і розкажи, що ти знаєш про весняні роботи в полі й на городі.
5. Розкажи, як змінюється навесні життя звірів, птахів, рослин.
6. Разом з учителем складіть невеличку розповідь на тему **«Весна в моєму місті (селі)»**. Використовуйте слова: *весняні, струмки, вирій, птахи, малята, сонечко, співають, пташенята*.

Писанки

В Україні великоднє яєчко називають по-різному: крашанка, писанка.

Крашанка — це яйце, по-фар-бо-ва-не в один колір, переважно червоний.

Писанка — це яйце, на якому намальовано особливий ві-зе-ру-нок.

Кожен малюнок писанки сим-во-ліч-ний. Сонце — символ світла та життя. Зірка — символ неба. Риба — символ води, життя, щастя та здоров'я. Дубовий листочок — символ міцності.

1. Читай текст уважно, правильно вимовляй кожне слово.
2. Що таке крашанка? Що таке писанка?
3. Коли розписують писанки? Що на них зображують?
4. Що означають візерунки на писанках?

Писанка

Нумо, пензлю, потанцюй,
гарно писанку малюй.
Буде небо і земля,
і ставочок, і поля.

Сильний і міцний дубок,
а на ньому — яструбок.
Буде в мене писанка —
про Вкраїну пісенька.

Володимир Таран

1. Зачитай, що дитина хоче зобразити на писанці.
2. Що означає кожен малюнок писанки?
3. Намалюй писанку в альбомі для малювання.

слух-ня́-на ми-ттє́-во | за-зир-ну́в спо-ча́т-ку | ба́й-ди-ки мар-ну́-ють

Як Юля байдики шукала

Юля дуже добра й слухняна дівчинка, але іноді трішки лінива.

До дитячої зазирнув тато:

— Не бий байдики, доню!

— Хіба ж я когось б'ю? А хто це, байдики? Де вони?

Юля миттєво встала з ліжка, одяглася і пішла шукати байдики.

Спочатку вона зазирнула на балкон, але там нікого не було.

Прийшов із магазину тато.

— Тату, а де байдики?

Тато почав свою розповідь.

— Ніхто їх не бачив, але люди говорять, коли марнують час: ми б'ємо байдики.

— Я ніколи не битиму байдики, тату, — сказала Юля і пішла поливати квіти.

Ганна Семенюченко

1. Розкажи, кого називають старанним, а кого — лінивим. Якою була Юля?
2. Зачитай, що тато розповів дівчинці про байдики.
3. Як змінилася поведінка Юлі після розповіді тата?
4. Чи є у твоєму класі учні, які люблять *байдики бити*? Як ви їх виховуєте?

Прислів'я

Праця людину годує, а лінь марнує.

Дикі каченята

Любить Тетянка плавати з татом у човні, коли Десна* ро-зі-ллється-ся.

Коли підпливали до верби, почули кахкання дикої качки. Качка кружляла довкола верби і кахкала, задерши дзьоба.

І тут Тетянка закричала:

— Ой, тату, дивися, парашутики летять!

І справді, з верби летіли парашутики чи жовті кульбабки. Шу-бов-сну-ли* у воду і… запищали. Та це ж каченята!

— От і приводнилися! — засміявся тато.

А Тетянка заплескала в долоні.

Каченята куль-баб-ка-ми плавали довкола матері.

Василь Чухліб

1. Читай оповідання душевно, дотримуйся інтонації.
2. Що почули Тетянка з татом, коли підпливали до верби?
3. Що за парашутики побачила Тетянка?
4. Що змінилося того дня в житті диких каченят?
5. Чого навчала каченят мати-качка?

сіль-сько́-му пар-ти-за́н п'є-де-ста́-лі
Бать-ків-щи́-ну вкло-ні́-мось від-ва́ж-но-му

Герой

В сільському сквері партизан
застиг на п'єдесталі*.
Він тут колись ходив у бій
і бився до загину
за отчий дім свій дорогий,
за рідну Батьківщину.

Вклонімось, друже, до землі
відважному герою.
Бо він життя не пожалів,
щоб ми жили з тобою.

Федір Петров

1. Читай вірш урочисто, чітко вимовляй кожне слово.
2. З допомогою вчителя поясни, що означає слово *п'єдестал*.
3. За що боровся й віддав своє життя партизан? Знайди про це в тексті вірша й зачитай.
4. Розкажи, чи є у твоєму місті або селі пам'ятник загиблим героям. Що ти про них знаєш?
5. Розкажи, як ти й твої однокласники шануєте пам'ять про героїв.
6. Разом з учителем відвідайте пам'ятник загиблим за Батьківщину. Принесіть до пам'ятника квіти.

Прислів'я

За рідний край життя віддай.

Де мужність, там і перемога.

роз-ві́д-ни-ком Кар-па́т-ських на-бли-жа́в-ся
ді-ду-се́-во-го у-сміх-ну́в-ся пат-рі-о́-том

Дідусева заповідь*

Я навчаюся у четвертому класі.

На почесному місці в нас портрет мого дідуся Павла. Під портретом напис: «Він віддав своє життя за Батьківщину».

Із розповідей мами, бабусі я знаю, що дідусь мій був розвідником. Він поліг смертю героя далеко на Заході, в Карпатських горах.

Наближався день пам'яті мого дідуся. Щороку в цей день бабуся приносить до дідусевого портрета букет квітів. А цієї весни і я виплекав* білі квіточки абрикоси й поніс їх раненько в школу. У школі ще нікого не було. Я поставив квіти біля портрета. Сів за парту. Коли це бачу: дідусь усміхнувся.

— Дідусю, — попросив я, — скажіть, будь ласка, ким мені бути? Мені й льотчиком хочеться стати, й агрономом*, і лікарем. Ким мені бути?

— Будь патріотом*, — почув я голос дідуся. — Це найголовніше.

Василь Сухомлинський

1. Читай оповідання уважно. Що тобі запам'яталося?
2. Чому дідусь заповідав онукові бути патріотом?
3. Уяви, що дідусь далі каже: «*Бути патріотом — це означає…*» (Продовж слова дідуся.)
4. Чи можеш ти сказати про когось із своїх однокласників, що він (вона) — патріот класу, школи? Доведи це.

Прислів'я

Без Батьківщини нема людини.

День матері

У всіх країнах світу діти люблять матір так само, як і матері — своїх дітей. Бо почуття людські — ласка, ніжність, доброта — властиві всім людям на землі. Серед цих почуттів любов до рідної неньки стоїть на першому місці. І недаремно встановлено державне свято — День матері.

Для цього свята було обрано другу неділю травня — весняний день, коли все оживає в природі.

Любов до батьків допомагає долати всілякі труднощі й лиха, сповнює наше життя найбільшим щастям.

Іван Білий

1. Уважно читай текст. Чітко вимовляй кожне слово.
2. Як матері ставляться до дітей, а діти — до матерів?
3. Поміркуй, чому День матері є державним святом. Коли його відзначають?
4. Як відзначають День матері у твоїй родині, у школі?
5. Який подарунок ти приготуєш мамі до цього свята?

Прислів'я

На сонці тепло, а біля матері добре.

Уклонюся!

Гарна ти, матусе,
люба дуже, мила!
Ти мене ще змалку
звичаю* навчила.

І щодня навчаєш,
як любить родину,
мову нашу гарну,
рідну Україну.

Катерина Перелісна

1. Читай вірш уважно, дотримуйся інтонації.
2. Чого мати навчає дитину?
3. Чи можна сказати, що школа — це друга матір?
4. Чого навчаєшся ти в школі?
5. Вивчи вірш напам'ять.

Вишиванка

Мама вишила мені
квітами сорочку.
Квіти гарні, весняні:
— На, вдягай, синочку!

Вишиваночку візьму,
швидко одягнуся,
підійду і обніму
я свою матусю.

Вадим Крищенко

Читай вірш радісно, піднесено.

Запам'ятай і звертайся так:

мамо, матусю, матусенько, матінко, ненько.

Одуд

Поїхав батько в ліс по дрова ще зранку, а повернувся ополудні*.

І вже коли зайшли до хати, розповів:

— Складаю гіллячки на воза, аж дивлюся — молоденький одуд! Чого ж ти не тікаєш, думаю. А потім бачу — одне крильце відвисає у нього, відвисає і на землю впало. Ага, думаю, то ти підбитий!

— Що ж ми ро-би-ти-ме-мо з ним? — поспитала мати. — Хіба одуд житиме в неволі?

— Підлікуємо, — сказав батько, — а потім і випустимо. Ану, — звернувся до Андрійка, — потримай, ранку йому при-сип-ле-мо порошком.

Батько однією рукою обережно відтягнув поранене крило, другою присипав по-шко-дже-не місце. А потім тоненьким бинтом підв'язав крило, щоб не відвисало.

— Отак і житиме у нас? — поспитав Андрійко.

— Поки видужає, — відповів батько. — А там і випустимо.

Євген Гуцало

1. Уважно читай оповідання. Правильно вимовляй слова.
2. Кого батько привіз із лісу?
3. Розкажи, як лікували птаха.
4. Як ви з однокласниками подбали весною про птахів?

Вимов швидкомовку

Дід Дмитро спитав одуда:
— Одуде, одуде,
а де дім твій буде?
— У саду на дубі буде,
діду ти мій любий.

по-вер-та́-єть-ся бі́ль-ша-ють про-стя-га́-ють

Смілива зозулька

Коли повертається з вирію зозулька, вже і ліс, і гаї стоять зелені.

«Ку-ку, ку-ку!»

— Чуєте, зозуля кує? — радіють люди.

Щодня більшають на деревах листочки, простягають зелені рученята молоді пагінці*.

І тут раптом виповзає на листячко страшна волохата гусінь.

— Бр-р-р… — тремтить з остраху синиця.

— Йой! — задкує мухоловка.

— Тюй-тюй-тюй! — репетує повзик.

А гусінь вже їсть собі ніжне листячко.

— Треба зозульку покликати! — гукає хтось. — Тільки вона цієї гусені не боїться…

Прилетіла зозулька і всю гусінь винищила.

От добре, що в нашому лісі живе така пташка!

Юрій Старостенко

1. Як змінюється природа, коли повертаються з вирію зозулі?
2. Зозулі приносять користь чи шкоду?
3. Знайди в тексті й зачитай, за що інші птахи поважають зозулю і називають ласкаво *зозулькою*.

Прислів'я

Зозуля закувала — мороз одігнала.

Де багато пташок, там нема комашок.

Конвалія

Не мала з ким дружити лісникова онука. Єдиними друзями в неї були квіти.

Одного разу Леся й каже дідусеві:

— Поглянь, яка розкіш мої квіти!

— Дуже гарні квіти, — погодився старий лісник. — Та росте в лісовій хащі* самотня конвалія, така ніжна й запашна, що тільки на неї дивився б.

Минув якийсь час — засумувала Леся.

— Що мені робити, квіточки? Дідусь мій занедужав, на серце нарікає*.

Мовчать квіти. Тоді Леся заплакала й пішла далі.

— Чого ти плачеш, дівчинко? Чи можу я тобі чимось допомогти?

— Нічим ти мені, конваліє, не допоможеш.

І вона заридала так гірко, що конвалія, дивлячись на неї, заплакала теж. Її прозорі сльози закрапали просто на простягнуті Лесині долоні. Обережно зібрала їх Леся і понесла додому. Подивився лісник на прозорі краплі, вдихнув їх чудові пахощі, і його хворе серце заспокоїлось. Одужав дідусь, а Леся зрозуміла, що справжній друг той, котрий горю зарадить.

Іван Прокопенко

1. Розкажи, як саме конвалія допомогла хворому лісникові.
2. Пригадай, які лікарські рослини ти знаєш. Яка від них користь? Чому їх не можна знищувати?
3. Знайди в тексті й зачитай, що зрозуміла Леся.

Послали по сливи

Семеро Семенів смереку пиляли.
А восьмого до мене по сливи послали.
Та на всіх Семенів слив не стало в мене!

* * *

Риба дрібна
дрімала в Дніпрі.
Рибалка дарма
трусив ятери*.

* * *

Ящірка від дощику
в щілинку під ліщинку
швидко шмигнула.
Йди іще, дощику!

* * *

По скошеному споришу
з косами перейшли
красені-косарі
в шкіряних крисанях*.

Володимир Верховень

1. Читай швидкомовки швидко, чітко промовляючи кожне слово.
2. Вивчи напам'ять швидкомовку, яка тобі найбільше сподобалася.

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ І ВМІННЯ

Пригадай

1. Назви весняні місяці. Який місяць весну починає, а який — завершує?
2. Розкажи, що ти дізнався з творів цього розділу про Тараса Шевченка. Прочитай напам'ять вірш поета, який ви вивчили в класі.
3. Які зміни відбуваються навесні в житті тварин, птахів, рослин? У яких творах розділу про це йдеться? Складіть у класі усну розповідь про весну. Використовуйте слова: *тепло, молоді зелені листочки, шпаки, лелеки*.
4. Які вірші цього розділу присвячено рідній матусі?
5. Якими піснями діти зустрічають весну? Прочитай напам'ять веснянку, яку ви вивчили в класі.

Поясни

1. Чому діти радіють приходу весни?
2. Які роботи виконують люди навесні в садах, на полі, на городі, в парках і скверах?
3. Які державні свята відзначають навесні? Що ти знаєш про ці свята?
4. Про що мріяв Тарас Шевченко для українського народу?

Продовж думку

1. Пам'ять про захисників нашої Батьківщини потрібно берегти, тому що…
2. Весною потрібно допомагати птахам, які повертаються з теплих країв, тому що…

ЛІТО-ЛІТЕЧКО ЗУСТРІЧАЙМО!

Нас сонечко чарує,
дарує нам дива.
Яка весела, радісна,
чудова ця пора!

Павло Тичина

Літо прийшло!

Літо прийшло!

А червень — його перший місяць.

Місяць соковитих черешень і запашних полуниць, місяць першої сіножаті й найдовших днів року…

Раненько прокидається червневий день. І поки спить зморена теплом літня ніч, урве від неї шматок часу. Враз підросте трохи, вмиється росою і знову крокує по землі бадьорий та усміхнений.

Доброго ранку всім!

Юрій Старостенко

1. Читай оповідання уважно. Правильно вимовляй кожне слово.
2. Розкажи, що достигає в червні.
3. Пригадай, що люди роблять у червні на городах.
4. Поміркуй, як іще можна назвати цей текст.

Вимов швидкомовку

Сонце сіло на сосну,
сонно мовило: «Засну!»
«Сонце, сонечко, не треба,
стане темно нам без тебе!»

Літні місяці: червень, липень, серпень.

Барометр*

Коли татко привіз барометр, усі зраділи. А чи знаєте ви, що таке барометр?

Так от послухайте: барометр нагадує годинник. Але замість цифр на ньому написано слова: «Дощ», «Вітер», «Ясно» та «Перемінно».

— Зручна штука, — усміхається батько.

Тільки дідусь не звернув на барометр ніякої уваги.

— У мене свої барометри на кожному кроці — квіткові. Вони ростуть і в садках, і в полі, і в лісі. У садках — це рожа, нагідки, жовта акація. У полі непоганим барометром буває також конюшина.

— Так навіщо ж тоді купувати барометри, коли є стільки природних?

— Е ні, барометри теж потрібні. Особливо — агрономам або морякам.

За *Паолою Утевською*

1. Читай текст, дотримуючись інтонації.
2. Для чого потрібен барометр?
3. Про які природні барометри розповів дідусь?
4. Для чого потрібні барометри агрономам і морякам?
5. Як називається прилад, яким вимірюють температуру повітря, температуру тіла людини?

Народні прикмети

- Квіти починають сильніше пахнути — незабаром буде дощ.
- Перед дощем риба грає, висуває з води голову, стрибає, ловить мошву.
- Горобці купаються в поросі — бути дощу.

по-о-пу-ска́-ли по-ли-ва́ль-нич-ку за-черп-ну́-ла
гря́д-ка під-ні-ма́й-те зди-ву-ва́-ла-ся

Голубий дощик

— Наче й дощ недавно був, а вже сухо, — каже бабуся. — Помідори он геть вуха поопускали.

Тетянка вхопила свою голубу поливальничку й бігцем до діжки, що під ринвою*. Зачерпнула води і хутчій до помідорів. Поливає їх і промовляє:

— Ану піднімайте вуха, бо дощик іде!

Тетянка й огірки не поминула, і квасолю. Всю грядку полила.

Вийшла з хати бабуся і здивувалася:

— Наче й дощу не було, а горо́дина* повеселіла.

— Був, бабусю, був! — усміхалась Тетянка. — Голубий дощик ішов, із голубої поливальнички.

Василь Чухліб

1. Читай оповідання уважно, дотримуйся інтонації.
2. Розкажи, як Тетянка врятувала помідори.
3. Прочитайте оповідання в особах.
4. Складіть план. Перекажи оповідання за планом.

Усміхнись!

Аби пересвідчитися

Маленький хлопчик приніс додому черепаху.

— Навіщо вона тобі? — запитує мама. — Що ти збираєшся з нею робити?

— Хочу перевірити, чи правда, що вона живе двісті років.

Поміркуй, чи здійснить хлопчик свій задум.

Вода — мандрівниця, вода — трудівниця

У струм-ках, в озерах і морях плес-ко-тить вода.

Як приємно влітку скупатися в річці! Вода допоможе тобі стати здоровим і не бути за-ма-зу-ро-ю.

Яка вона смачна, чиста вода!

Каміння тверде. Олія — рідина.

А ось вода може бути рідкою, твердою і навіть га-зо-по-діб-но-ю.

Паола Утевська

1. Розкажи, для чого люди використовують воду.
2. Чому вода допомагає стати здоровим?
3. Поміркуй, коли вода буває в рідкому, твердому й газоподібному станах.

Метелик

Метелик народився ввечері. Злетів він зі свого листочка. Сонце вже сховалося за обрій*. Летить метелик, дивиться з подивом на квіти, на місяць. Раптом бачить щось яскраве, світле. «Це, мабуть, сонце», — думає метелик. Поспішає до нього. А то не сонце, а лампочка.

Не поспішай, метелику, зупинись. Бо тільки-но доторкнешся до неї — згориш.

Василь Сухомлинський

1. Що побачив метелик, коли злетів зі свого листочка?
2. Що метелик сприйняв за сонце?
3. Чому не можна торкатися увімкнених лампочок?

1. Уважно розглянь малюнок. Яку пору року на ньому зображено? Доведи, що це — початок літа.
2. Поміркуй і розкажи, які зміни відбуваються у твоєму житті на початку літа.
3. Пригадай і розкажи, які зміни відбуваються на початку літа в житті тварин, птахів, рослин.
4. Разом з учителем складіть невеличку розповідь на тему **«Початок літа»**. Використовуйте слова та словосполучення: *канікули, сонячні дні, засмага, риболовля, малина, суниці, смородина, пташенята, малюки у тварин, дбати, доглядати, бур'ян, город.*

Як сонце сходить

Татко збирався на ніч рибалити. Тарасик став проситися, щоб і його взяв.

Понад Десною, немов гриби, стоги духмяного* сіна. В одному з них вимостили кубельце. Там було тепло, затишно.

— Передрімаємо, а на зорі почнемо рибалити, — пояснив тато.

Коли Тарасик прокинувся, татка біля нього не було. Хотів гукати татка, але тут побачив, як із-за річки сходить сонце. Ні, не сходить, а випливає на човні. Велике, рожеве, у деснянських хвилях скупане. Золотими весельцями вимахує і до Тарасика усміхається.

Тарасик зрадів і загукав на всю Десну:

— Доброго ранку, сонечко!

Василь Чухліб

1. Читай оповідання уважно, правильно вимовляй кожне слово.
2. Чому Тарасик із батьком заночували в стіжку сіна?
3. Що побачив хлопчик, коли прокинувся? Знайди в тексті й зачитай.
4. Якими *золотими весельцями* вимахувало сонечко?

27 серпня — день народження Івана Франка

Іван Якович Франко

Іван Якович Франко — видатний український письменник. Народився він на Львівщині. Його батько був знаним на всю округу ковалем. Малий Іванко з ранніх літ був зачарований красою рідної карпатської природи. А ще, слухаючи пісні, які часто співала мати, він на все життя полюбив рідне слово. Народні пісні Іван Франко записував із дитячих років. Вони його надихали, були окрасою його життя.

Письменник любив свій народ, шанував його звичаї. Він написав багато творів для дітей, записав чудову казку «Лисичка і Журавель».

1. Читай уважно, хто прищепив малому Іванку любов до рідного слова.
2. Візьми в бібліотеці книжки Івана Франка для дітей і прочитай.

Поклон

Хто Франко? Ми всі це знаєм!
Всі Франка ми величаєм —
він великий наш поет,
гляньте — тут його портрет.

Уляна Кравченко

За що люди шанують Івана Франка?

Лисичка і Журавель

(Казка)

Лисичка з Журавлем дуже заприятелювали. От Лисичка і кличе Журавля в гості. Наварила вона каші з молоком та й розмазала по тарілці. Журавель стук-стук дзьобом, нічого не впіймав. Так і пішов голодний.

Другого дня приходить в гості до Журавля Лисичка, а Журавель наварив квасольки та буряків. Покришив дрібненько, склав у високий глечик з вузенькою шийкою та й поставив перед Лисичкою.

Нюхає Лисичка — смачно пахне, та дістати не може, а Журавель дістав їжу своїм дзьобом. Їсть собі та їсть. Так усе і поїв.

Відтоді й перестали Лисичка з Журавлем приятелювати.

За *Іваном Франком*

1. Читай казку уважно, чітко вимовляй кожне слово.
2. Поясни, як ти розумієш слово *заприятелювали*.
3. Розкажи, як Лисичка частувала Журавля.
4. Поміркуй, чому Журавель частував Лисичку з глечика.
5. Чому Лисичка й Журавель перестали дружити?
6. Поміркуй, чи трапляється щось подібне в людей.

Прислів'я

Яке частування, таке й дякування.

ро-ма́ш-ка
со́-няш-ник
зні-я-ко-ві́-ла
за-ми́с-лив-ся
пе-люст-ки́
о-бу́-рив-ся
знай-шла́-ся
роз-мір-ко́-ву-вав
ви́-гук-ну-ла
по-ми-ли́-лась
сест-ри́ч-ка
по-сту-пи́в-ся

Ромашка і соняшник

(Казка)

Якось уранці відкрила ромашка свої пелюстки, глянула на сонце й вигукнула:

— Добридень, братику!

Соняшник, що стояв поблизу, обурився*:

— Гей, ти не помилилась? Я — брат сонця.

Ромашка зніяковіла. І все ж — знайшлася:

— Пробач, я знаю… Але ти великий брат сонця, а я — його маленька сестричка.

Соняшник хотів було якось заперечити — і не зміг. Замовк і замислився.

Так, замислений, і простояв ціле літо. Все розмірковував: чи не поступився він своєю гідністю*, добре це чи зле — мати маленьку сестричку.

Петро Бондарчук

1. Читай оповідання уважно, дотримуйся інтонації.
2. Доведи, що ромашка була добре вихованою. А яким був соняшник?
3. Що означає слово *гідність*?
4. Чому ромашка й соняшник вважають себе родичами сонця?
5. В альбомі для малювання намалюй ромашку й соняшник. Чим вони схожі між собою? Чим подібні до сонця?
6. Прочитайте розмову ромашки й соняшника в особах.

Красива палиця

Посадив дід черешню. Деревце прийнялося, зазеленіло, потяглося вгору. Але Юрасику знадобилася якась палиця. Взяв він та й зрізав черешню. Побачив це дід, засумував.

— Що ж ти накоїв, — свариться. — Таке дерево занапастив.

— Зате он яка гарна палиця вийшла, — виправдовується Юрась.

Дід забрав ту палицю, мовчки відніс її до хати й сховав у шафу.

Минав час. Якось улітку Юрасик побачив у сусідньому садку червоні, як жар, ягоди. Прийшов додому та й каже дідові:

— У баби Катерини так черешня вродила… Аж гілки вгинаються.

— Ну то й що? — здвигнув плечима дідусь і показав рукою на шафу. — Зате у нас он яка палиця гарна є!

Микола Герасименко

1. Читай оповідання уважно, дотримуйся інтонації.
2. Що зробив Юрась із молодим деревцем?
3. Як дідусь вирішив виховати онука?
4. Поміркуй, чи задумався Юрась над своїм учинком.
5. Як іще можна назвати це оповідання? Доведи свою думку.
6. Прочитайте в класі оповідання в особах.

ПЕРЕВІР СВОЇ ЗНАННЯ І ВМІННЯ

Пригадай

1. Назви літні місяці.
2. Розкажи, що роблять діти влітку.
3. Пригадай, з яких творів ці рядки:
   - *У мене свої барометри на кожному кроці.*
   - *Наче й дощу не було, а городина повеселіла.*
4. Яку відому казку для дітей записав Іван Франко?

Поясни

1. Чому літо для людей — гаряча пора?
2. Чого нас навчає казка «Лисичка і Журавель»?
3. Як діти влітку відпочивають і допомагають дорослим? У якому творі дівчинка Наталка придумала голубий дощик?
4. Для чого люди використовують воду? Чому воду потрібно берегти?
5. Уважно розглянь малюнки. До яких вони творів?

Продовж думку

1. Я люблю літо, тому що…
2. Воду потрібно берегти, тому що без води…
3. Серпень — важливий місяць для всіх учнів, тому що в серпні ми починаємо…

КНИЖКА ВІДКРИВАЄ НАМ У СВІТ ВІКОНЦЕ

Твори для позакласного читання

Хотіла б я уміти
швидко так читати,
щоб усі на світі
книжки прочитати!

Володимир Лучук

Дідова колиска

Одного разу батько шукав щось на горищі. Знайшов стару дерев'яну колиску. Дивна така — по-ме-ре-жа-на різьбою, при-кра-ше-на. Ще й букви старовинні вирізано. Батько прочитав: «Мир і хліб».

— Це дідова колиска, — сказав батько. Він довго дивився на неї, а потім витер пил і заніс до хати.

Я не знаю свого дідуся. Та коли чую слово «Батьківщина», мені при-га-дує-ть-ся старовинна колиска. В ній лежав дідусь.

Батьківщина — це люди, які жили на нашій землі до нас. Вони орали землю й сіяли, раділи й плакали, співали пісні. Це наші предки.

Ми повинні знати минуле нашої Батьківщини. Хто забув про колиску, у якій лежав його дідусь, той не може бути патріотом.

А наша колиска — це наше рідне село, рідна хата, мати й батько. З рідної хати починається для мене Батьківщина.

За *Василем Сухомлинським*

1. Читай текст уважно, чітко вимовляй слова.
2. Що батько знайшов на горищі? Знайди й прочитай опис колиски.
3. Поясни, від якого слова утворено слово *колиска*.
4. Поміркуй, чому на колисці було вирізано слова *мир і хліб*.
5. Уважно прочитай речення, у яких розповідається про Батьківщину. Перекажи прочитані речення, користуючись словами з тексту.
6. Поясни, як ти розумієш значення слова *предки*.

дів-ча́-ток бо-яз-ки́й спус-ти́в-ся

Як Миколка став хоробрий

Миколка прийшов сьогодні до школи дуже рано. На лавці під високою тополею сиділо двоє дівчаток.

Коли це знялася пташка, забилася, запищала тривожно. І тої ж миті перед лавкою щось упало.

Миколка зрозумів: пташеня випало з гнізда, а мати його тепер у розпачі.

Одна дівчинка взяла пташеня й каже:

— Якби ж це хто сміливий був у школі… він би поліз на дерево й поклав пташеня в гніздо.

Миколка був дуже боязкий, але слова дівчинки вразили його. Невже вона вважає його боягузом?

— Я полізу, — сказав Миколка.

Він поклав пташеня за пазуху й поліз на тополю. Поклав Миколка пташеня в гніздо, а сам спустився додолу.

Дівчатка дивилися на нього захоплено.

Василь Сухомлинський

1. Розкажи, яка подія сталася біля школи.
2. Доведи, що слова дівчинки допомогли Миколці стати хоробрим.
3. Вислов своє ставлення до вчинку хлопчика.

Прислів'я

Полохлива ворона і куща боїться.

Страху нема там, де його не бояться.

Уважно читай прислів'я. Яке з них характеризує Миколку?

Хліб — то праця людська

Узяв онук у хаті шматок хліба, пішов у садок і став ним спілі груші з дерева збивати.

Підходить дідусь і питає:

— Що це ти робиш, онучку?

Онук похнюпився, знав, що робить недобре, але сподівався, що ніхто не бачитиме.

— Візьми той хліб. Загорни хліб у хусточку.

Онук загорнув.

— Неси цей шматок хліба до хати. Хай лежить він доти, доки не виростеш. Заповідай тоді своїм дітям і внукам, що хліб — це святиня і знущатися з нього — великий гріх.

— Дякую вам за науку, дідусю, — тихо каже онук.

Як виросли його два сини й стали розуміти, що таке праця, він сказав їм:

— Найдорожча цінність — хліб. Бережіть і шануйте хліб, бо то праця людська.

За *Василем Сухомлинським*

1. Що поганого робив хлопчик?
2. Що дідусь сказав хлопчикові про хліб?
3. Доведи, що хліб — це людська праця.
4. Чого навчає нас цей твір?

Загадка

Він і чорний, він і білий,
і завжди він загорілий.
Як до столу ми йдемо,
то без нього не їмо.

(Хліб)

Громадський транспорт

І в місті, і в селі щоразу ти зустрічаєш багато різних машин. Люди їздять в автобусах, тролейбусах, трамваях. У містах Києві, Харкові, Дніпрі працює метро. Усе це — громадський транспорт. А в транспорті й на вулиці людям потрібно дотримуватися правил поведінки.

1. Які ти знаєш види громадського транспорту?
2. У яких містах України працює метро?

В автобусі

До нашого автобуса метелик залетів.
Нічого не питаючи, на перше місце сів…
Не чемний ти, метелику, недобре так робити!
Як хочеш з нами їхати, то треба заплатити.

Катерина Перелісна

Чому метелика названо *не чемним*? Що він порушив?

Правосторонній рух

Як іду по тротуару
чи гуляю по бульвару*,
я завжди тримаюсь справа —
це одне з важливих правил.
Хто це правило не знає,
іншим людям заважає.

Віра Паронова

Яких правил потрібно дотримуватися у громадському транспорті й на вулиці?

Гірка

Діти будували у дворі снігову гірку. Тільки перед обідом закінчили. Полили гірку водою й побігли додому обідати.

А Костик Чижов із шостої квартири хитрий такий! Він гірку не будував. Сидить собі й дивиться у вікно, як інші працюють. А коли діти пішли, він швидко вдягся, начепив ковзани і вискочив у двір. Тільки поліз на гірку — бух носом!

— Ого, — каже, — слизька!

Схопився на ноги і знову — бух!

— Що робити? — думає. І придумав. — Зараз, — каже, — пісочком посиплю і залізу на неї.

Посипає попереду себе, а сам лізе все вище і вище. Видерся на самий верх. Відпихнувся ногою і знову — бух носом!

Тут прибігли діти.

— Це хто тут напсував? — закричали вони. — Хто гірку піском посипав?

— Це я сам посипав, бо вона була слизька і я не міг на неї залізти.

— Як же тепер кататися?

— Може, коли-небудь сніг піде, він засипле пісок.

— Так сніг, може, через тиждень піде, а нам сьогодні треба. Засипай пісок снігом!

Костик посипав усю гірку снігом. Діти принесли відро і знову водою полили. А Костикові так працювати сподобалося, що він ще збоку лопатою східці зробив.

За Миколою Носовим

1. Уважно читай оповідання. Розкажи, як Костик сам себе покарав.
2. Як діти провчили Костика?
3. Знайди й зачитай, як хлопчик виправив свою поведінку.

Квіти землі

На початку березня дідусь запропонував Тарасику піти до лісу, подивитися на перші весняні квіти — підсніжники.

— Я ще багато квітів знаю, — сказав Тарасик. — Тюльпани, бузок, айстри, півники, чорнобривці.

— То все квіти садові. Їх люди самі вирощують. А підсніжник — вільна лісова квітка, росте, де їй хочеться. Колись люди несли їх з лісу оберемками*, рвали, хто скільки хотів. Потім приходили по фіалки, по конвалії. Рвали, а нових не саджали. Отак і знищили майже всі лісові, польові та гірські квіти.

— Гірські? — перепитав Тарас. — Хіба в горах ростуть квіти?

— І в горах, і навіть у воді, — відповів дідусь. — Бач, не такі вони й слабенькі. Можуть витримати і холод, і спеку, і спрагу. А людського натиску витримати не змогли — ось і поменшало на землі дикорослих квітів. Рвати їх тепер не можна, краще просто приходити на побачення з ними, як до моря чи гір.

Елла Давиденко

1. Що розповів дідусь про дикорослі квіти? Яка від них користь?
2. Розкажи, як ви з однокласниками бережете рідну природу.

Прийшли провідати хвору

Марійка дуже довго хворіла. Лежить у ліжку, не може підвестися. Інколи приходять до неї подруги.

Ось і сьогодні завітали до Марійки Оксана й Валя. Принесли дві книжки. Розповіли про події класу, а потім замовкли та й сидять.

У хвилину напруженого мовчання з-за хмари виглянуло сонце. В кімнаті стало світло. Оксана й Валя зраділи.

— Нарешті сонечко пригріє, — защебетала Оксана. — Як потепліє — в ліс підемо, до річки.

— Може, й покупаємось, — радісно мовить Валя.

— І квітів нарвемо, й у човні покатаємося, — продовжує своє веселе щебетання Оксана.

Марійка дивиться на них, мовчить, аж тут з її очей на подушку закапали сльози. Оксана й Валя бачать, що Марійка плаче, й дивуються:

— Чому це ти плачеш, Марійко? Що в тебе болить? Може, тобі ще одну книжку принести? Ось ми підемо в крамницю й купимо цукерок…

Василь Сухомлинський

1. Читай оповідання уважно, дотримуючись інтонації.
2. Розкажи, як Оксана й Валя збиралися відпочивати.
3. Чи правильно чинили дівчатка, розповідаючи хворій Марійці, як вони весело відпочиватимуть на природі?
4. Якими словами можна сказати про Оксану й Валю: *ввічливі, чемні, не розуміють чужого горя, не вміють співчувати, черстві, невиховані*?
5. Чи здогадалися дівчатка, чому заплакала Марійка?
6. Поміркуй, як іще можна назвати це оповідання. Чому ти так вважаєш?
7. Розкажи, як ви допомагаєте однокласникам, якщо вони потрапили в біду.

Шпаківня

Лесик поспіхом* збивав дощечки шпаківні, як раптом помітив, що на чільній стінці немає отвору. Як же бути?

Подумав-подумав Лесик і, нарешті, вирішив почепити шпаківню тимчасово, а після занять зняти і просвердлити дірку.

Як і сподівався, вчителька його похвалила. Лесикове обличчя розцвіло півонією. З якої причини він зашарівся* — ніхто в класі не сумнівався. Правда, люди ніяковіють не тільки тоді, коли чують про себе добре слово…

Після школи Лесик поспішив додому. Прибіг на подвір'я — й очам своїм не повірив: із шпаківні вилетів її крилатий господар і полетів на леваду*.

Лесик не почув, як підійшов батько, а озирнувся, побачив — ураз почервонів. Густо-густо. Навіть вуха спалахнули вогнем.

Андрій Коцюбинський

1. Як ти думаєш, чому Лесик зашарівся, коли вчителька похвалила його?
2. Хто зробив отвір у шпаківні?
3. Чому хлопчик почервонів, коли побачив батька?
4. Подумай, що міг говорити батько сину.
5. Як ти розумієш слова: *Люди ніяковіють не тільки тоді, коли чують про себе добре слово*?

ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИЧОК

А

Агроно́м – спеціаліст, який займається вирощуванням сільськогосподарських культур.

Б

Байдикува́ти – нічого не робити, коли інші працюють.

Баро́метр – прилад, який визначає погоду.

Борови́к – білий гриб.

Бо́цман – помічник командира корабля, який стежить за утриманням корабля в чистоті й порядку.

Бульва́р – обсаджена деревами широка алея посеред вулиці в місті.

Бурми́ло – жартівлива народна назва ведмедя.

В

Вива́жувати – піднімати.

Ви́вірочка – білочка.

Ви́плекати – виростити, дбайливо доглядаючи.

Відли́га – значне потепління взимку, що викликає танення снігу й льоду.

Г

Гі́дність – моральні якості людини, що дають їй підставу для самоповаги.

Гнучки́й – який легко згинається, гнеться.

Горілиць – обличчям догори.

Горо́дина – овочі та зелень, що ростуть на городі.

Гро́но – скупчення плодів або квітів на одній гілці.

Д

Десна́ – назва річки.

Дібро́ва – дубовий гай.

Дуна́й – назва річки.

Духмя́ний – який має сильний, приємний запах.

Дяк – служитель церкви, що допомагає священнику під час богослужіння.

З

Зазна́йкуватий – який зазнається.

Заклопо́таний – дуже зайнятий якоюсь справою.

За́повідь – заповіт, настанова.

Зашарі́тися – почервоніти.

Зви́чай – загальноприйнятий порядок, який існує здавна.

Зо́лото – коштовний метал; *перен.*: щось дуже цінне, гідне поваги.

К

Каре́та – закритий чотириколісний кінний повіз.

Кла́дка – дошка або колода для переходу через річку.

Комо́ра – приміщення для зберігання запасів продуктів.

Корч – пень, викорчуваний із корінням.

Космона́вт – людина, яка літає в космос.

Криса́ня – капелюх.

Ку́ций – короткий.

Л

Лан – поле.

Лева́да – присадибна ділянка з сінокосом, городом і садом.

Леге́нда – народне оповідання про якісь події, оповите казковістю, фантастикою.

Лісни́к – людина, яка вирощує і доглядає ліс.

М

Маста́к – майстер.

Матро́с – людина, яка служить на флоті.

Мають ва́ти – цвісти.

Ми́ттю – дуже швидко.

Н

Набаки́р – з нахилом набік голови, зсунувши на одне вухо.

Наріка́ти – скаржитись.

Ни́ва – поле.

Ни́шком – крадькома, щоб інші не бачили.

О

Оберемок – така кількість чого-небудь, яку можна обхопити руками.

О́брій – лінія зіткнення неба з землею або водною поверхнею, яка постає перед очима на відкритій місцевості.

Обу́рюватися – виражати незадоволення.

О́желедь – тонкий шар льоду на поверхні землі, на деревах.

Ополо́нка – отвір, прорубаний у кризі замерзлої водойми.

Опо́лудні – в середині дня.

П

Па́гінці – молоді гілочки.

Патріо́т – той, хто любить свою Батьківщину, відданий своєму народові.

П'єдеста́л – підвищення, на якому встановлюють пам'ятник.

Піклува́тися – виявляти увагу, турботу.

По́вінь – розлив річки після танення снігу або дощу.

Повір'я – давня народна легенда, переказ.

Поводи́р – той, хто надає комусь допомогу під час пересування.

Поди́бати – повільно піти.

Подоля́ночка – дівчина, яка живе на Поділлі – місцевості, що охоплює кілька областей України.

Поет – людина, яка пише вірші.

Позивні́ – умовні сигнали для розпізнання корабля, літака.

Поку́ття – найпочесніше місце в українській селянській хаті.

По́спіхом – дуже швидко.

Потіха – радість.

Потічок – невеличка річка, струмок.

Похнюпитись – опустити голову й очі додолу від сорому.

Предки – давно померлі родичі.

Приниишкнути – перестати рухатись, завмерти.

Р

Рина – труба або жолоб для стікання води.

С

Символ – предмет, зображення, що є умовною ознакою якого-небудь поняття або явища.

Спис – холодна зброя у вигляді гострого металевого наконечника на довгому дерев'яному держаку.

Сутулий – з трохи згорбленою спиною.

Сушарня – місце, де сушать ягоди, фрукти, трави, гриби.

Т

Табун – стадо коней; *перен.* багато.

Тенета – сітка для ловлі звірів, птахів.

Тесляр – робітник, який займається обробкою деревини; виготовляє прості меблі.

Тік – місце, де обмолочують і просушують зерно.

Тротуар – частина дороги, спеціально відведена для пішоходів.

У

Угледіти, уздріти – побачити, помітити.

Узлісся – смуга на краю лісу.

Утіха – радість, задоволення, викликані ким-небудь або чим-небудь.

Х

Хащі – густий непрохідний ліс.

Хоровод – народний танець, учасники якого ходять, узявшись за руки, по колу й співають.

Хура – великий віз або сани для перевезення вантажу.

Ч

Череда – гурт свійських тварин, які пасуться разом.

Ш

Шабля – холодна зброя із зігнутим сталевим лезом і гострим кінцем.

Шати – багате, розкішне святкове вбрання.

Шубовснути – швидко стрибнути у воду.

Я

Яра (*пшениця*) – пшениця, яку посіяли навесні.

Ятір – риболовне знаряддя у вигляді сітки, натягнутої на обруч, яке встановлюють на дно.

ЗМІСТ

Державні символи України

Державний Прапор України. За *Надією Кир'ян*.....4
Наш Герб. *Ганна Чубач*.....4
Державний Гімн України. За *Надією Кир'ян*.....5
Державний Гімн України. *Музика Михайла Вербицького. Слова Павла Чубинського*.....5
24 серпня — День Незалежності України.....6
Київ. *Оксана Сенатович*.....6
Конституція України — наш Основний закон. За *Анатолієм Костецьким*.....7
Конституція України. *Олег Лупій*.....7
Перевір свої знання і вміння.....8

ДЕРЕВА В ЗОЛОТО УБРАЛИСЬ, І МИ ДО ШКОЛИ ІДЕМО

У школу. *Леся Храплива-Щур*.....10
До школи. *Роман Завадович*.....10
Як на лихо, то і в киселі пальця поламаєш. *Іван Сенченко*.....11
Правила звертання. *Тетяна Маринчук*.....12
Як бути стрункім.....13
Спортивна лічилка. *Олена Стельмах*.....13
Чи вмієш ти ходити? За *Октавом Панку-Яшем*.....14
Тесляр. За *Володимиром Моженком*.....15
Мишка, миска і Мишко. *Володимир Лучук*.....15
Що таке автомобіль? *Мартін Маргот Гельмісс*.....16
Ґава-роззява. *Грицько Бойко*.....16
Чому потрібно трудитися? За *Марією Чумарною*.....17
Хто усе на світі знає? *Марія Чумарна*.....17
Золота осінь. За *Валентиною Невською*.....18

Куликове болото. *Олена Пчілка* 19
Журавлі. *Валентин Бичко* 19
Золота казка осені. За *Марією Людкевич* 20
Борсукова сушарня. За *Іваном Білим* 21
Білочка восени. *Ліна Костенко* 22
Малий поводир. За *Олександром Зимою* 23
Прощальний листопад. За *Василем Скуратівським* 25
Листопад. *Петро Бондарчук*..... 25
Перевір свої знання і вміння..... 26

ДРУЖБОЮ МИ ЗДРУЖЕНІ

Перше чергування. За *Олександром Єфименком* 28
Лічилка. *Варвара Гринько* 28
Мишкові купили велосипед. *Василь Сухомлинський*.... 29
Права й Ліва рука. *Василь Сухомлинський*..... 30
Вкупі тісно, а нарізно скучно.
Костянтин Ушинський 30
Новий м'яч. *Олег Буцень* 31
Чарівні слова 31
Цеглина. За *Віктором Івановим*..... 32
Дощ із краплі починається. *Микола Сингаївський*..... 33
Помічниця. *Грицько Бойко*..... 33
Бджілка. *Володимир Дуб*..... 34
Ведмедик. *Юлія Хандожинська* 34
Дудочка. *Зінаїда Грієва* 35
Ріпка (*Українська народна казка*)..... 36
Зазнайкуватий Комп'ютер. *Галина Маніва* 37
Нема роботи — нема обіду. *Марія Чумарна* 38
«В кожну мить, в хвилину кожну...». *Марія Чумарна* ... 38
Щедрий заєць. *Петро Король*..... 39
Жадібний Євгенко. *Любов Пшенична* 39

Вовк і бусел (*Казка*) 40
«Їжаче, їжаче, чому вовчик плаче?..». *Наталка Поклад* ... 40
Друзяки. *Михайло Стельмах* 41
Йоржик з йоржиком дружив. *Ганна Чубач* 41
Перевір свої знання і вміння 42

НАША БАТЬКІВЩИНА — МИЛА СЕРЦЮ УКРАЇНА

Україна — твоя Батьківщина.
За *Степаном Васильченком* 44
Рідний край. *Анатолій Камінчук* 44
«Нема без кореня рослини...». *Микола Чернявський* ... 44
Легенда про Київ. За *Ігорем Калинцем* 45
Наш рід. За *Андрієм М'ястківським* 46
Добридень тобі, Україно моя! *Павло Тичина* 46
Україночка Оленка. *Наталка Поклад* 47
Козак Андрій. *Наталка Поклад* 47
Вишенька вродила. За *Григорієм Храпачем* 48
Звертання. *Дмитро Білоус* 49
Гарні звичаї 50
Добрі слова. *Вадим Бірюков* 50
Колискові. За *Наталією Хаткіною* 51
Колискова 51
Ненька. *Степан Пушик* 52
Найдорожче. *Дмитро Білоус* 52
Батьківські поради (*Українська народна казка*) 53
Хто чого вчиться. *Володимир Фетисов* 54
Хліб святий. *Іван Сенченко* 55
В мене мама — квітникарка! *Марія Познанська* 56
Лісник. *Анатолій Камінчук* 56
Втрачений день. *Василь Сухомлинський* 57
Хоробрий Сашко. *Дмитро Ткач* 58

На кладці. *Володимир Сенцовський* 59
Калина — символ України 60
Рушник 60
Гопак 61
Перевір свої знання і вміння 62

УСІМ НАМ ЛЮБА ЗИМОНЬКА-ЗИМА

Грудень — ворота зими. *Алевтина Волкова* 64
Грудень. *Михайло Литвинець* 64
Перший льодок. *Василь Сухомлинський* 65
Сніжинки. *Олександр Білоусенко* 65
Взимку. *Іванна Блажкевич* 66
Навчив. *Петро Бондарчук* 67
Зайчик і горобина (*Казка*). *Василь Сухомлинський* 68
«Реве, свище завірюха…». *Тарас Шевченко* 68
Ялинка. За *Сергієм Носанем* 70
Новорічна ялинка. *Максим Рильський* 71
Новий рік. *Іванна Блажкевич* 71
Ожеледь на дорозі. *Іван Білий* 72
«Сію, сію, засіваю…» (*Засівальна пісня*) 73
Колядування 74
Бігла миша по льоду. *Дмитро Лукач* 74
Щедрий вечір 75
Щедрівка. *Оксана Сенатович* 75
Зимова казка. *Василь Чухліб* 76
Почистили ковзанку. *Микола Колесников* 77
Леся Українка 78
Перший вірш. *Роман Завадович* 78
Біда навчить (*Казка*). За *Лесею Українкою* 79
Як білочка дятла врятувала. *Василь Сухомлинський* 80
Чотири руді лисиці. За *Ніною Бічуєю* 81

Як Білка і Заєць одне одного не впізнали (*Казка*) 82
Сніг і Заєць (*Українська народна казка*) 83
Переконав. *Валентин Литвиненко* 84
«Хоч і є часом причина...». *Грицько Бойко* 84
Крихта хліба. *Анатолій Качан* 85
Лісове озеро. За *Анатолієм Давидовим* 86
Перевір свої знання і вміння 88

У СВІТІ КАЗКИ ЧАРІВНОЇ

Закопане золото (*Українська народна казка*) 90
Казка про бабу, внучку та Жучку
(*Українська народна казка*) 91
«Жив собі зайчик...». *Олександр Олесь* 91
Без труда нема плода (*Українська народна казка*) 92
Заєць-хвалько (*Українська народна казка*) 93
Волик, баранчик, півничок і качечка
(*Українська народна казка*) 94
У пригоді (*Українська народна казка*) 95
Рукавичка (*Українська народна казка*) 96
Лисиця і глечик (*Українська народна казка*) 97
Невдячна Мишка. *Марія Пономаренко* 99
Соловей і Золота Рибка. *Віктор Хмельницький* 101
Ведмідь і павучок (*Українська народна казка*) 102
Перевір свої знання і вміння 104

НАДІЙШЛА ВЕСНА ПРЕКРАСНА

Прийшла Весна (*Казка*). *Віктор Хмельницький* 106
Як приходить весна (*Казка*). *Олег Буцень* 107
Друзі птахів. За *Віталієм Біанкі* 108
Прилетіли шпаки. *Грицько Бойко* 108
Шпак прилетів. *Василь Сухомлинський* 109
Тарас Григорович Шевченко 110

«Встала й весна…». *Тарас Шевченко* 110
Тарас Шевченко — школяр.
За *Степаном Васильченком* 111
«Тихо надворі…». *Вадим Скомаровський* 111
Тарас Шевченко. *Дмитро Красицький* 112
«Ой діброво — темний гаю!..». *Тарас Шевченко* 112
Зоряний злет України.
За *Валентином Богаєвським* 113
Українська пісня 114
Подоляночка (*Народна дитяча пісенька*) 114
Ой весна, весна — днем красна
(*Українська народна пісня*) 115
Благослови, мати (*Веснянка*) 115
Писанки 117
Писанка. *Володимир Таран* 117
Як Юля байдики шукала. *Ганна Семенюченко* 118
Дикі каченята. *Василь Чухліб* 119
Герой. *Федір Петров* 120
Дідусева заповідь. *Василь Сухомлинський* 121
День матері. *Іван Білий* 122
Уклонюся! *Катерина Перелісна* 123
Вишиванка. *Вадим Крищенко* 123
Одуд. *Євген Гуцало* 124
Смілива зозулька. *Юрій Старостенко* 125
Конвалія. *Іван Прокопенко* 126
Перевір свої знання і вміння 128

ЛІТО-ЛІТЕЧКО ЗУСТРІЧАЙМО!

Літо прийшло! *Юрій Старостенко* 130
Барометр. За *Паолою Утевською* 131
Голубий дощик. *Василь Чухліб* 132

Вода — мандрівниця, вода — трудівниця.
Паола Утевська 133
Метелик. *Василь Сухомлинський* 133
Як сонце сходить. *Василь Чухліб*.....135
Іван Якович Франко.....136
Поклон. *Уляна Кравченко*.....136
Лисичка і Журавель (*Казка*). За *Іваном Франком* 137
Ромашка і соняшник (*Казка*). *Петро Бондарчук* 138
Красива палиця. *Микола Герасименко* 139
Перевір свої знання і вміння.....140

КНИЖКА ВІДКРИВАЄ НАМ У СВІТ ВІКОНЦЕ

Твори для позакласного читання

Дідова колиска. За *Василем Сухомлинським*.....142
Як Миколка став хоробрий. *Василь Сухомлинський* ...143
Хліб — то праця людська.
За *Василем Сухомлинським*.....144
Громадський транспорт 145
В автобусі. *Катерина Перелісна*.....145
Правосторонній рух. *Віра Паронова* 145
Гірка. За *Миколою Носовим* 146
Квіти землі. *Елла Давиденко* 147
Прийшли провідати хвору. *Василь Сухомлинський* 148
Шпаківня. *Андрій Коцюбинський*.....149

Тлумачний словничок.....150

Навчальне видання

Кравець Ніна Павлівна

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

Підручник
для осіб з особливими
освітніми потребами (F 70)

2 клас

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Головний редактор *А. С. Мнишенко*
Головний художник *М. Б. Гутман*
Редактор *К. Д. Протасова*
Коректори *А. В. Дрожжина, Л. Ф. Іванова*

Формат 70x100/16.
Ум. друк. арк. 13,00. Обл.-вид. арк. 8,50.
Тираж 6470 пр. Зам. № .

Державне підприємство «Спеціалізоване видавництво "Либідь"»,
вул. Пушкінська, 32, м. Київ, 01004

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3055 від 12.12.2007

Віддруковано в ПП «Видавництво "Фенікс"»,
вул. Шутова, 13б, м. Київ, 03067

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 271 від 07.12.2000